PROPISNO UČENJE KUR'ANA

Nedim Haračić

Adabi učenja Kur'ana, sufara i tedžvid

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Naziv djela
Propisno učenje Kur'ana
izgovor, pisanje harfova i praktične vježbe,
Autor
hfz. Nedim Haračić, prof.

Nedim Haračić

PROPISNO UČENJE KUR'ANA

izgovor, pisanje harfova i praktične vježbe

Sarajevo, 2011.

Bismillāhi-r-rahmāni-r-rahīm
Idžaza za tedžvid i kiraete

Hvala Allahu koji podučava Kur'anu, stvorio je čovjeka i podučava ga govoru, i neka je salavat i selam na Njegovog roba i poslanika, našeg prvaka Muhammeda, i prvaka svega stvorenog, koji je kazao: "Najbolji je od vas onaj koji nauči Kur'an pa podučava druge", i salavat i selam na njegovu porodicu, ashabe i na one koji ga u dobru slijede do Sudnjeg dana.

Potvrđujem da je brat Nedim Fahrije Haračić proučio Kur'ani-kerim ispred mene, od prvog do zadnjeg ajeta, učeći po rivajetu Hafsa od Asima i po rivajetu Š'ubeta od Asima, po senedu (lancu) koji neisprekidan seže od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., do mene. Pošto sam uvidio njegovu preciznost i potpunost i uvjerio se u njegovu umiješnost u kiraetu i tedžvidu, dajem mu idžazu (dozvolu) da uči i podučava kiraetu po uvjetima koje su postavili učenjaci, u svakom mjestu u kojem se bude nalazio. Oporučujem mu bogobojaznost u tajnosti i javnosti, stalno učenje Kur'ana i ponašanje po njemu. Oporučujem mu da istražuje kur'ansku decidnost, trud i kontinuiranost u stjecanju znanja i rad po naučenom. Molim Gospodara Plemenitog da on bude od koristi dini-islamu i muslimanima. Izdao sam ovu idžazetnamu nakon što je okončao učenje (hatmu) uzvišenog Kur'ana.

17. rabi'u-l-evvel 1422
09.06.2001

Idžazu izdaje
Ali ibn Hani ibn Abdu-l-Hamid

Predgovor

Najveća blagodat koja je ljudskom rodu data uzvišena knjiga Kur'an, Božija riječ i uputa, ustav i zakonik u čovjekovom životu. Pored toga je Kur'an temeljni sastav stuba vjere - namaza. Kur'an je potom izvor svakog bereketa i koristi, što ajet iz sure Qaf pojašnjava poredeći ga sa palmom od koje ljudi imaju mnoštvo raznovrsnih koristi. I također, njegovo učenje nosi mnogobrojne nagrade, kako se to u hadisu kaže, za svaki proučen harf deset sevapa. Mnoštvo je hadisa koji ukazuju na vrijednost i obavezu izučavanja Kur'ana, između ostalih i hadis: "Najbolji su od vas oni koji nauče Kur'an pa podučavaju druge."

Na bosanskom je jeziku napisano više djela koji obrađuju tematiku propisa učenja Kur'ana, izgovora i pisanja harfova ili kako se to kod nas popularno zovu *tedžvidi*. Nažalost, osim o *qiraetu* rivajet Hafsa od Asima, a koji se isključivo prakticira kod nas, malo se šta zna i gotovo ništa nije pisano o ostalih devet *qiraeta*. A svih je deset *qiraeta* vjerodostojno i nijedan nije vrijedniji od drugog. Namaz je ispravan kada se uči bilo koji od vjerodostojnih *qiraeta*. Sami su načini učenja Kur'ana kao i nauka ustanovljeni od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kojem je melek Džibril od Gospodara svjetova donosio ajete. Allahov je Poslanik, s.a.v.s., potom učio Kur'an pred ashabima onako kako je njemu bio objavljen, a oni su dalje prenosili onako kako su čuli od Poslanika. Dakle, nauka o qiraetima ustanovljena je po principu kategoričkih propisa **(el-ĥukmu-t-tewqifijj)** - propisa koji se doslovno uzimaju iz poslaničkih postupaka, a koji su preneseni **mutewātir** predajom (koju prenosi toliki broj prenosilaca iz generacije u generaciju da je nemoguće

da se slože na neistini ili grješci), u kojoj nema kolizije sa arapskim jezikom, te da odgovara bar jednom od rukopisa mushafa prepisanih u Osmanovo doba, a s kojima su se složili svi ahsabi, r.a.[1] A predajom **āhād** tj. da se prenosi vjerodostojnom predajom preko pojedinca i da zadovoljava spomenuta dva uvjeta, poznata su još tri qiraeta, tako dio uleme uzima za vjerodostojne deset qiraeta.[2]

Tedžvid je naučna disciplina o ispravnom učenju Kur'ana čiji su propisi ustanovljeni upravo iz vjerodostojnih qiraeta i njegova pravila ne izlaze iz tih okvira. Bez obzira što je ova nauka limitirana i na jedan način šablonizirana, nisu suvišne knjige koje obrađuju ovu tematiku. Naročito na našem jeziku. Naime, iako djela o propisima i vrstama učenja Kur'ana neće mimoići određena ponavljanja koja su sami dio ove znanosti, ipak su način objašnjenja i metod kojim se prezentira ova oblast ključni u pogledu potrebe čitalaštva za njom. To je jedan od razloga što je ovo djelo namjenjeno da na jednostavniji način prezentira propise učenja Kur'ana sa praktičnim vježbama koje su snimljene na CD. Redoslijed izlaganja same materije plod je praktičnog predavanja koja su držana na različitim kursevima autora ovog djela u kojima se težilo formulirati najprihvatljiviji metod podučavanja na što praktičniji način. Iz ovog je razloga izostavljeno nekoliko poglavlja koja ne donose novo pravilo, nego potvrđuju osnovne propise. Ukratko se može opisati da djelo sadrži sva pravila koja su dovoljna, kada ih čitatelj savlada i prakticira, da ispravno i upotpunjujući sve propise uči iz cijele Allahove knjige.

[1] Itqan fi 'ulumi-l-Kur'an, od Sujuṭija, 1/210.
[2] Ibid, 1/211.

U djelo je uvrštena i oblast načina pisanja harfova, jer je od velike važnosti pri samom njihovom učenju znati u odnosu na nevidljivu horiznotalnu liniju pravilno pisati i međusobno vezivati harfove. Po principu srodnosti pisanja su i načinjene grupe harfova čime se uveliko, kako se to pokazalo u praksi, olakšalo njhovo pamćenje.

I na kraju, želim posebnu dovu uputiti za svoga učitelja iz qiraeta, hafiza šejha 'Alijja ibn Hanija ibn 'Abdu-l-Hamida, inače imama u jednoj od ammanskih džamija, nosioca seneda od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., za hifz i poduku deset qiraeta. Njegov su trud i divan ahlak uzrokom mnoštvu plodova kod učača Kur'ana, kao i kod samog autora ovog uvodnika. Molim Uzvišenog Allaha da mu podari bereket u njegovu životu i radu, i da ga višestruko nagradi za svako učinjeno djelo.

Nedim Haračić

SUFARA
Arapski harfovi i način pisanja

الحروف العربية و طريقة كتابتها

Sufara i pisanje arapskih harfova

Kur'anski jezik ima dvadeset osam (28) harfova, koji se pišu s desna na lijevo. Od toga se dvadeset dva harfa vežu sa obje strane, dok se preostalih šest vežu samo sa desne strane. Pravilno pisanja harfova jedan je od osnovnih uvjeta brzog i valjanog učenja kur'anskog pisma i potom arapskog jezika. Naime, harfovi su posebni, između ostalog, i zbog njihovog položaja u odnosu na nevidljivu horizontalnu liniju pisanja (u knjizi je tokom svih lekcija iz pisanja harfova ova linija nacrtana) i zbog posebnog oblika i načina vezivanja s drugim harfovima.

U ovom je djelu učenje arapskih harfova raspoređeno u grupe, po načinu i obliku pisanja, srodnih harfova. Takvih je grupa pet, a ovakav njihov raspored po kojem se u jednoj lekciji obradi cijela jedna grupa, omogućava da se savladaju vrlo brzo i odmah počne sa samim učenjem Kur'ana. Važno je napomenuti da se kod arapskih slova oblik harfa ponekad mijenja s obzirom na položaj u riječi, tj. u zavisnosti da li je harf uvezan ili neuvezan s drugim harfom. Naime, s obzirom da postoji šest harfova koji se ne vežu s lijeve strane, praktično to omogućuje da određen harf pripada dotičnoj riječi, ali nije uvezan u nju, bilo da stoji sam ili uvezan s nekim harfom koji takođe pripada istoj riječi. Na primjer, riječ رَزَقَ (rezeqa) sastavljena je od tri harfa koja se pišu neuvezano jedni s drugima, zato jer je čine dva harfa, ر (rā) i ز (zāj), koja se ne vežu s lijeve strane. Harf ق (qāf) veže se s obje strane, ali kako je pred njim harf koji se ne veže s lijeve strane, on ostaje samostalan.

Naravno, latinica i latinična pravila su potpuno različita od arapskog pisma tako da je za njeno savladavanje potrebna redovna vježba.

Radi lakšeg čitanja i općenito radi označavanja termina na bosanskom jeziku korištena je transkripcija arapskih harfova.

Slijedi tabela transkripcije harfova:

أ	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
e	b	t	ś	dž	ĥ	h	d	ź	r	z	s	š	s
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	ه	و	ي
d	t	z	'a	ġ	f	q	k	l	m	n	h	w	j

Transkripcija vokala:

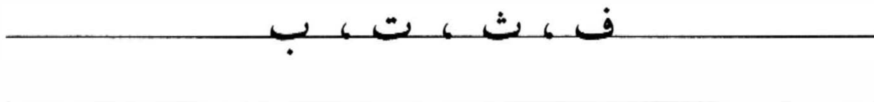
اَ	وُ	ي
ā	ū	ī

Prva grupa

Prvu grupu čine četiri harfa: **fa** - ف , **śā** - ث , **tā** - ت , **bā** - ب.

Zajedničko im je tijelo harfa poput tanjira čiji se donji dio piše na nevidljivoj horizontalnoj liniji pisanja. Taj donji dio se uvijek piše na horizontalnoj liniji, kada harf samostalno stoji, na početku, u sredini i na kraju riječi.

način pisanja harfa kada dođe samostalno

na početku riječi

فـ ، ثـ ، تـ ، بـ

u sredini riječi

ـفـ ، ـثـ ، ـتـ ، ـبـ

na kraju riječi

ـف ، ـث ، ـت ، ـب

Napomenut ćemo da se harf tā kada dođe na kraju riječi, uglavnom ženskog roda, i kada je samostalno, piše u ovom obliku: ة, ili, ako je uvezano s prethodnim harfom, u ovom: ـة.

samostalno	*uvezan s prethodnim harfom*
ة	ـة

Druga grupa

Drugu grupu čine pet harfova: **ġajn** - غ, **'ajn** - ع, **h̲ā** - خ, **ĥā** - ح, **džīm** - ج. Zajednički im je "stomak" čiji se veći dio piše ispod nevidljive horizontalne linije pisanja i glava harfa koja se piše iznad. Kada se ovi harfovi nađu na početku ili u sredini riječi i vezuju se sa drugim harfovima, onda se "stomak" gubi, a linija vezivanja ide od glave harfa po nevidljivoj horizontalnoj liniji.

način pisanja harfa kada dođe samostalno

غ ، ع ، خ ، ح ، ج

na početku riječi

غـ ، عـ ، خـ ، حـ ، جـ

u sredini riječi

ـغـ ، ـعـ ، ـخـ ، ـحـ ، ـجـ

na kraju riječi

ـغ ، ـع ، ـخ ، ـح ، ـج

Treća grupa

Treću grupu čine šest harfova: dva od njih: **źāl** - ذ i **dāl** - د , pišu su cjelokupni iznad nevidljive linije, s tim da im se podnožje tijela piše na samoj liniji, a cijeli gornji dio koso od linije na gore.

Kod tri harfa: **rā** - ر, **wāw** - و, **zāj** - ز, dvije trećine njihovog tijela, koje je inače cjelokupno u obliku luka, piše se ispod horizontalne linije, a preostali dio iznad.

Šesti je harf **hā** - هـ koji je uvršten u ovu grupu zbog srodnosti sa gornjih pet harfova koja se ogleda shodno tome da li je harf samostalan ili uvezan s drugim harfovima.

Kada je harf **hā** - هـ samostalan i na početku riječi, podnožje njegovog tijela je na horizontalnoj liniji.

Kada dođe u sredini, pola je harfa ispod, a pola iznad horizontalne linije.

Na kraju je riječi cijelo tijelo harfa ha iznad nevidljive horizontalne linije. Radi specifičnosti ovog harfa, prikazat ćemo ga samostalno u svim položajima.

način pisanja harfova kada dođu samostalno

ر ، ز ، و ، ه ، ذ ، د

na početku riječi

ر ، ز ، و ، هـ ، ذ ، د

u sredini riječi

ـر ، ـز ، ـو ، ـهـ ، ـذ ، ـد

na kraju riječi

ـر ، ـز ، ـو ، ـه ، ـذ ، ـد

Izgled harfa هـ *shodno položaju u riječi*

samostalno	*na početku riječi*	*u sredini riječi*	*na kraju* **riječi**
ه	هـ	ـهـ	ـه

Četvrta grupa

Četvrtu grupu čine sedam harfova: **jā** - ي , **nūn** - ن , **qāf** - ق , **d̲ād** - ض , **s̲ād** - ص , **šīn** - ش , **sīn** - س , a zajednički su im tijelo harfa i "stomak" čije se dvije trećine pišu ispod, a preostali dio iznad horizontalne linije pisanja, i to kada ti harfovi dođu samostalno.

Dok je ovoj grupi kada je uvezana s drugim harfovima zajedničko to što "stomak" nestaje, a ostaje tijelo čije se cijelo podnožje piše na horizontalnoj liniji, dok preostali dio iznad nje.

način pisanja harfa kada dođe samostalno

ي ، ن ، ق ، ض ، ص ، ش ، س

na početku riječi

يـ ، نـ ، قـ ، ضـ ، صـ ، شـ ، سـ

u sredini riječi

ـيـ ، ـنـ ، ـقـ ، ـضـ ، ـصـ ، ـشـ ، ـسـ

na kraju riječi

ـي ، ـن ، ـق ، ـض ، ـص ، ـش ، ـس

Peta grupa

Petu grupu čine šest harfova: **ẕā** - ظ , **ṯā** - ط , **mīm** - م , **lām** - ل , **kāf** - ك , **élif** - أ , a zajedničko im je da imaju "štap", koji se kod harfa mīm - م piše ispod horizontalne linije pisanja, a kod preostalih pet harfova iznad nje. "Štap" se na početku i u sredini riječi kod harfa kāf ك piše izlomljen, a kod harfa mīm se م kompletan gubi.

način pisanja harfa kada dođe samostalno

ظ ، ط ، م ، ل ، ك ، أ

na početku riječi

ظـ ، طـ ، مـ ، لـ ، كـ ، أ

u sredini riječi

ـظـ ، ـطـ ، ـمـ ، ـلـ ، ـكـ ، ـأ

na kraju riječi

ـأ ، ـك ، ـل ، ـم ، ـط ، ـظ

Način pisanja harfova kada se pojavljuju samostalno

Prva grupa	ف ، ث ، ت ، ب
Druga grupa	غ ، ع ، خ ، ح ، ج
Treća grupa	ر ، ز ، و ، ه ، ذ ، د
Četvrta grupa	ي ، ن ، ق ، ض ، ص ، ش ، س
Peta grupa	ظ ، ط ، م ، ل ، ك ، أ

Način pisanja harfova na početku riječi

Prva grupa	فـ ، ثـ ، تـ ، بـ
Druga grupa	غـ ، عـ ، خـ ، حـ ، جـ
Treća grupa	ر ، ز ، و ، هـ ، ذ ، د
Četvrta grupa	يـ ، نـ ، قـ ، ضـ ، صـ ، شـ ، سـ
Peta grupa	ظ ، ط ، مـ ، لـ ، كـ ، أ

Način pisanja harfova u sredini riječi

Prva grupa	ـفـ ، ـثـ ، ـتـ ، ـبـ
Druga grupa	ـغـ ، ـعـ ، ـخـ ، ـحـ ، ـجـ
Treća grupa	ـر ، ـز ، ـو ، ـهـ ، ـذ ، ـد
Četvrta grupa	ـيـ ، ـنـ ، ـقـ ، ـضـ ، ـصـ ، ـشـ ، ـسـ
Peta grupa	ـظـ ، ـطـ ، ـمـ ، ـلـ ، ـكـ ، ـأ

Načini pisanja harfova na kraju riječi

Prva grupa	ـف ، ـث ، ـت ، ـب
Druga grupa	ـغ ، ـع ، ـخ ، ـح ، ـج
Treća grupa	ـر ، ـز ، ـو ، ـه ، ـذ ، ـد
Četvrta grupa	ـي ، ـن ، ـق ، ـض ، ـص ، ـش ، ـس
Peta grupa	ـظ ، ـط ، ـم ، ـل ، ـك ، ـأ

Harfovi koji se vežu samo s desne strane

Kada se nauče pisati harfovi, potrebno je znati još jedno pravilo da bi mogli pisati uvezane harfove u određene riječi. Ovo je pravilo specifično za arapski jezik, a tiče se međusobnog vezivanja harfova. Naime, od dvadeset osam harfova šest njih veže se samo s desne strane, a harf koji pripada određenoj riječi i dolazi s lijeve strane spomenutih šest harfova piše se kao da dolazi s početka riječi. To su slijedećih **šest harfova**:

elif - أ , dāl - د , zāl - ذ , rā - ر , zāj - ز , wāw - و.

Primjeri

dječak (*weledun*) - وَلَدٌ

ruža (*werdetun*) - وَرْدَةٌ

košpa (*biźretun*) - بِذْرَةٌ

trag (*eśerun*) - أَثَرٌ

opskrba (*rizqun*) - رِزْقٌ

Hareketi - samoglasnici

U arapskom jeziku svi su harfovi suglasnici dok samoglasnici, kojih ima samo četiri (a, e, i, u), izražavaju se pomoću hareketa - posebnih pisanih znakova koji stoje iznad ili ispod harfa. Postoje tri takva znaka: fetha, damma i kesra.

Fetha (َ) označava kratki samoglasnik **e,** osim kada stoji na tzv. jakom harfu kada označava kratki samoglasnik **a.** Jakih je harfova devet i valja ih odmah zapamtiti: **ĥā** - ح, **h̲ā** - خ, **d̲ād** - ض, **t̲ā** - ط, **s̲ād** - ص, **z̲ā** - ظ , **'ajn** - ع, **ġajn** - غ, **qāf** - ق .

Damma (ُ) označava samoglasnik **u**, a **kesra** (ِ) označava samoglasnik **i**.

Prikaz hareketa (samoglasnika e ili a, u, i)

fetha (e ili **a**)	damma (**u**)	kesra (**i**)
ـــَــ	ـــُــ	ـــِــ

Primjeri

stanovati (sekene) - سَكَنَ

učiti (derese) - دَرَسَ

biti stvoren (h̲uliqa) - خُلِقَ

nevjerstvo (el-kufru) - الْكُفْرُ

nije rodio (lem jelid) - لَمْ يَلِدْ

Sukun i tešdid

Još se dva znaka mogu naći na harfu, to su sukun i tešdid. **Sukun** je u obliku kružića koji stoji iznad harfa (ْ) i označava da je dotični harf bez samoglasnika (iza sebe).

Primjeri

opskrba (rizqun) - رِزْقٌ

naredba (emrun) - أَمْرٌ

predavanje (dersun) - دَرْسٌ

Tešdid (ّ) ili udvostručenje praktično znači da je harf koji ga nosi dupli, i umjesto da se napišu dva ista harfa jedan kraj drugog, piše se samo jedan sa tešdidom na sebi. Harf sa tešdidom čita se kao dva ista harfa.

Primjeri

ljudi (ennāsu) - اَلنَّاسُ

teškoća (ḏarrā'u) - ضَرَّاءُ

istina (ḥaqqun) - حَقٌّ

Prikaz sukuna i tešdida

sukun	tešdid
ْ ______	ّ ______

Dugi samoglasnici

Ovdje ćemo ukratko kazati o dugim samoglasnicima ili dužinama, što se u tedžvidu zove **mudūd**. Hareketi, koje smo spominjali u prethodnom podnaslovu, grade duge samoglasnike. Hareket **fetha** koju neposredno slijedi **elif sakin** (اْ) ili **elif maqṣūre sakin** (ىْ) čini dugi samoglasnik **ā**, i čita se u trajanju od dva hareketa (jedne dužine). To **ā** je dugo kao kada na bosanskom kažemo rād, ili nāda, ili drāg i sl.

Damma poslije koje neposredno dođe harf **wāw sakin** (وْ) čini dugi samoglasnik **ū** koji se također izgovara dva hareketa (jedna dužina), poput riječi na bosanskom: pūt, ćūd, sūd itd.

Kesra koju neposredno slijedi harf **jā sakin** (يْ) čini dugi samoglasnik **ī** koji se, isto kao prethodna dva harfa koja prave dužinu, izgovara dva hareketa (jedna dužina), poput bosanskih riječi: fīn, kīp, čīn itd.

Ustaljena praksa je da se sukun na harfovima koji učestvuju u gradnji dugih vokala ne piše, već harfovi **elif, jā i waw** dolaze bez ikakvog znaka.

***Prikaz dugih samoglasnika* (ā, ū, ī)**

fetha i poslije nje **elif** grade (dugo) ā	**damma** i poslije **wāw** grade (dugo) ū	**kesra** i poslije nje **jā** grade (dugo) ī
ـَىْ **ili** ـَاْ	ـُوْ	ـِيْ

Primjeri

Stvoritelj (Ḫāliq) - خَالْقٌ

Vladar (Mālik) - مَالْكٌ

uputa (hudā) - هُدَى

Lut (Lūt) - لُوطْ

velik (kebīr) - كَبِيرْ

Tenvini

Na kraju riječi katkad dolaze udvostručeni gore navedeni hareketi, zovu se tenvini. **Udvostručena fetha** se uglavnom piše zajedno sa **elifom** (اً), a čita se **en** ili **an** ako stoji iznad jakih harfova, **udvostručena damma** (ٌ) čita se **un** i udvostručena *kesra* (ٍ) čita se **in**.

Prikaz tenvina

tenvin **en** ili **an**	tenvin **un**	tenvin **in**
ـــاً	ـــٌ	ـــٍ

Primjeri

pješke (mešjen) - مَشْياً

mudar (ḥakīmen) - حَكِيماً

knjige (kutubun) - كُتُبٌ

jedini (eḥad) - أَحَدٌ

(od) poslanika (rusulin) - رُسُلٍ

sa viješću (bi haberin) - بِخَبَرٍ

Tedžvid - propisno učenje Kur'ana

التجويد – أحكام التلاوة

Definicija tedžvida

Termin **tedžvid** nije korišten u periodu Objave, i nema nijednog ajeta koji spominje ovu riječ ili izvedenicu istog korijena a da se odnosi na učenje Kur'ana, bilo posredno ili neposredno. Ustvari je on ustanovljen tokom tzv. četvrtog razdoblja razvoja pravne nauke, u periodu između početka drugog i polovice trećeg hidžretskog stoljeća, kada su ustanovljeni i sami mezhebi i kada su kolektivno pisana djela iz hadisa, fikha, akide i tefsira.

Kur'an koristi termine *tertīl, tilavet* i *qir'aet* pa je neophodno upoznati se s njihovim značenjem. Posljednja dva, **tilavet** i **qir'aet**, imaju opće značenje - učiti, čitati, a spomenuti su, između ostalih, u slijedećim ajetima: ***"A kada se uči (quri'e) Qur'an, vi ga slušajte"***[3]. ***"Naređeno mi je da budem poslušan i da Qur'an učim (etlu)"***[4]. Inače, zajedno sa svojim izvedenicama koje nose slično značenje, spomenuti su u Kur'anu preko pedeset puta, što evidentno ukazuje na važnost i obavezu učenja i izučavanja Allahove Knjige.

Međutim, **tertīl** znači i podrazumijeva kakvoću učenja, a kao i prethodni termini, upotrijebljen je, u više slučajeva, u imperativnoj formi. Kaže Uzvišeni: ***"I izgovaraj - uči (rettil) Qur'an pažljivo - po tedžvidu (tertīlen)"***[5].

Mufesir El-Bejdavi ovako tumači ovaj ajet: "To znači, upotpuni ga (učenje Kur'ana) tedžvidom." Mnogi drugi učenjaci kažu da ajet podrazumijeva polagahno učenje Kur'ana, sa smirenošću i razmišljajući o njegovom značenju i porukama, izgovarajući ga pravilnim pokretima jezika i usana. Alija, r.a., kaže da je **tertīl** upotpunjavanje (izgovora) harfova i poznavanje mjesta za stajanje (pri učenju).

[3] Prijevod značenja sure El-E'araf, ajet 204.
[4] Prijevod značenja sure En-Neml, ajeti 91-92.
[5] Prijevod značenja sure El-Muzzemmil, ajet 4.

U hadisima Allahovog Poslanika takođe nalazimo imperative u pogledu načina učenja Kur'ana. U hadisu koji prenosi Ebu Huzejfe stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: **"Učite Kur'an s melodioznošću s kojom ga uče Arapi, a čuvajte se da ga ne bi učili na način kojim ga uče razvratnici i veliki griješnici. Jer, zaista će poslije mene doći narodi koji će učiti Kur'an poput pjevanja pjesme, (neki) poput pjevanja sveštenika i (neki) poput naricanja naricaljki - neće im prelaziti grkljane. Srca su im zavedena, kao i srca onih kojima se svidi ono što rade".**[6] Pod pjevanjem pjesme misli se na otezanje i skraćivanje riječi s ciljem melodičnosti, odstupajući od utvrđenih pravila. A pod pjevom sveštenika misli se na pjevajući način molitve, koju kršćani prakticiraju u crkvama. Riječi ***neće im (njihovo učenje) prelaziti grkljene*** znače da im to učenje neće biti primljeno, jer učenje Kur'ana, koje nije u skladu sa pravilima po kojima je objavljen ne smatra se učenjem, i kako kaže hafiz Ibn Hadžer, kao takvo kvari namaz.

Postoje mnoge predaje koje govore o tedžvidu. Sujuti navodi da je Ibn Mesud govorio: "Učite Kur'an po tedžvidu", a na težinu njegovih riječi upućuje hadis: **"Ko voli da uči Kur'an onako kako je objavljen, neka ga uči kao Ibn Ummi 'Abd."** Tj. kao Ibn Mes'ud. El-Kurra rekao je da je tedžvid ukras Kur'ana, a to podrazumijeva svaki harf izgovoriti sa svim njegovim osobinama i iz njegovog ishodišta, uljepšavajući izgovor u skladu sa kompaktnošću samog harfa, bez pretjerivanja i prenemaganja.

Možemo dakle zaključiti da je propisano učenje Kur'ana **tertīlom** - što podrazumijeva učenje po tedžvidu, i da veća odstupanja od tedžvida kvare učenje, a ako se radi o učenju sure Fatihe u namazu, odstupanja koja mijenjaju njeno značenje kvare namaz.

---

[6] Hadis bilježe Nesai u svom Sunenu, Malik u Muvetta'-i, Bejheqi u Šu'abu-l-iman i Taberani u El-Ewsat-u.

Propisi primjene tedžvida

Primjena tedžvida obavezna je pri učenju Kur'ana, a to je posebno bitno u namazu. Postoje različiti stavovi u pogledu granice odstupanja od tedžvida koje kvari namaz, a primarno je kazati da namaz kvari svako učenje Fatihe koje mijenja njeno značenje kao i svako ispuštanje harfa pri učenju Fatihe, makar se radilo i o hemzetu (qaṯ'i). Ovaj je stav usklađen s hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem kaže: **"Nema namaza bez (učenja) Fatihe"**, što znači da pogrešno proučena Fatiha, tako da se bude promijenilo njeno značenje, kvari namaz. Takav namaz treba obnoviti. Ako se pri učenju Fatihe ispusti harf, naprimjer hemze u riječi (الَّذِينَ أَنعَمْتَ) ***ellezine en 'amte*** i prouči se ellezine n 'amte, potrebno je ponoviti riječ ***en 'amte***, u suprotnom učenje će biti nepotpuno. Isto važi i za učenje drugih ajeta i sura, s tim što njihovo eventualno pogrešno učenje neće pokvariti namaz, jer je učenje sura ili ajeta, izuzev sure Fatihe, sunnet, a ispuštanjem sunneta namaz se ne kvari. Dakle, ako se iz zaborava ili neznanja pogrešno prouči neki ajet iz Kur'ana, to ne kvari namaz. Naravno, nije za osobu koja nema znanja o pravilnom učenju Kur'ana da predvodi džemat ako ima učenijih, a na svakome je pojedinačna obaveza da nauči pravilno učiti, u najmanju ruku, Fatihu, i ako može nekoliko sura kako bi mogao obaviti ispravan i cjelovit namaz.

Cilj tedžvida

Cilj ove nauke prije svega je postizanje ispravnog učenja Kur'ana, koje je obaveza u namazu i van namaza i od kojeg ovisi njegova ispravnost. U isto vrijeme, nas upućuje da primjenjujemo **qiraet** onako kako ga je učio Allahov Poslanik, s.a.v.s. Svi propisi, koji su sastavni dijelovi

nauke o **tedžvidu**, bez obzira o kojoj se vrsti učenja radilo, usmjereni su da uče qiraetu kakvog nam je prenio Allahov Poslanik. Naravno, ispravno učenje Kur'ana nosi veliku nagradu učaču što ulazi u prioritetne ciljeve ove nauke. O tome kazujemo u narednom dijelu.

Vrijednost učenja Kur'ana

Spomenuli smo nekoliko citata iz Kur'ana i sunneta koji upućuju na vrijednost učenja Kur'ana, a ovdje ćemo navesti još neke. Uzvišeni kaže: ***"Zaista oni koji uče Allahovu Knjigu i koji namaz obavljaju i dijele od onoga čime smo ih opskrbili, tajno i javno, mogu se nadati nagradi koja neće nestati, da ih On prema onome što su radili nagradi i još im iz obilja Svog da..."***[7] Aiša, r.a., prenosi hadis da je Resulullah, s.a.v.s., kazao: ***"Onaj koji uči Kur'an i u tome je podučen (ne griješi) sa (melekima) pisarima je, časnim, čestitim. A onaj koji uči Kur'an, i pri tome zamuckuje i teško mu ide ima dvije nagrade."***[8] Od Ebu Umame, r.a., prenosi se da je rekao: "Čuo sam Resulullaha, s.a.v.s., da kaže: ***"Učite Kur'an, zaista će on na Sudnjem danu doći kao zagovornik onima koji su ga učili (pamtili)."***[9] A Abdullah ibn Amr prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: ***"Reći će se čovjeku koji je učio Kur'an, uči i penji se, i uči pravilno kao što si na Dunjaluku učio, tvoj je stepen (u Džennetu) kod posljednjeg ajeta kojeg proučiš."***[10] A Omer ibnu-l-Hattab prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je rekao: ***"Zaista Uzvišeni Allah uzdiže ovom Knjigom narode, a unizuje druge."***[11]

[7] Prijevod značenja sure Fatir, 29 i 30 ajet.
[8] Bilježe ga Buhari i Muslim.
[9] Bilježi ga Muslim.
[10] Bilježe ga Ebu Davud, Nesai i Tirmiži, koji kaže da je hadis sahih.
[11] Bilježe ga Ebu Davud, Nesai i Tirmiži, koji kaže da je hadis sahih.

Dakle vidimo da je Kur'an uzrok sreće i uspjeha i na ovom i na budućem svijetu, uzrok je časnog života, zaštiti i bereketa u djelima. I uzrok je nagrade i stepena u Džennetu.

Vrste (pravilnog) učenja Kur'ana

Ulema je učenje Kur'ana shodno brzini podijelila na tri vrste: tertil, tedvir i hadr. **Tertīl** je, može se kazati, najpoželjniji način učenja. Tempo pri učenju tertilom je odmjereno spor, svaki se harf jasno čuje i razgovijetno izlazi iz svog ishodišta, a pri tom brzina učenja omogućuje razmišljanje o značenju ajeta. Ummu Seleme opisala je da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio Kur'an razgovijetno, (da se jasno razaznavao) harf po harf.[12] To je doslovan opis tertila.

Najbrži način učenja je **ĥadr**, s tim da se čuvaju tedžvidski propisi i da se ispuni pravo svakog harfa, kako se to kaže u literaturi na arapskom jeziku. A to podrazumijeva da se izgovara u svom ishodištu i da se upotpune sva svojstva harfa.

Tedvīr je učenje koje je po brzini između tertila i hadra. Možemo dakle kazati da je tertil sporo učenje Kur'ana, tedvir odmjereno, a hadr ubrzano.

Melodioznost pri učenju i uljepšavanje glasa - تحسين الصوت و اللحن

Melodioznost pri učenju Kur'ana ulazi u Sunnet učenja, jer je sam Allahov Poslanik upućivao da se uči melodiozno: ***"Učite Kur'an s melodioznošću s kojom ga uče Arapi, a čuvajte se da ga ne bi učili na način kojim ga uče razvratnici i veliki griješnici."*** Dak-

[12] Bilježi ga Tirmiži i kaže da je vjerodostojan (ĥasenun ṣaĥiĥ).

le, tražena melodioznost pri učenju Kur'ana je, ustvari, prirodnost arapskog jezika, onako kako ga govore Arapi, posebito Kurejšije - pleme koje živi u Mekki i njenoj okolini, jer je Kur'an objavljen na dijalektu ovog plemena. To pojašnjava naredna predaja: "Rekao je Osman trojici Kurejšija (koji su bili u komisiji za sakupljanje Kur'ana u Mushaf): "Ako se mimoiđete u nečemu iz Kur'ana sa Zejdom ibn Sabitom, vi ga zapišite jezikom (po narječju) Kurejšija, jer je zaista (Kur'an) objavljen na njihovom jeziku (narječju)."[13]

To podrazumijeva da se s melodioznošću ne mijenja značenje, ne gutaju i ne dodaju harfovi, da se ne mijenjaju hareketi, te da se ne skraćuju propisane niti dodaju nepropisne dužine (**mudud**). Učač ovakvim učenjem čini haram.

Uljepšavanje glasa pri učenju ulazi u lijep običaj koji je preporučen hadisima od kojih ćemo navesti slijedeće: ***"Ukrasite Kur'an vašim glasovima."*** [14] Ebu Hurejre je rekao: "*Čuo sam Resulullaha, s.a.v.s., da kaže:* ***"Ne sluša Allah ništa kao što sluša Vjerovjesnika, lijepoga glasa, uljepšava glas pri učenju Kur'ana i uči ga glasno."*** [15] I takođe, hadis od Ebu Musaa, da je rekao Vjerovjesnik, s.a.v.s.: ***"Zaista mi je dat mizmar[16] od mizmara porodice Davudove."*** [17] I na kraju ovog dijela, navest ćemo još dva hadisa koji još jasnije upućuju na važnost uljepšavanja učenja. Prvi prenosi S'ad ibn Ebi Vekkas, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ***"Ko ne uljepšava glas pri učenju Kur'ana nije od nas."*** [18] I hadis od Bera'a koji kaže: ***"Čuo sam Resulullaha kako na jaciji uči suru***

[13] Predaju bilježi Buhari u Sahihu, Taberi u svom tefsiru.
[14] Bilježe ga Ebu Davud, Nesai i drugi.
[15] Bilježi ga Buhari.
[16] Mizmār je melodioznost pri učenju koju je Davud, a.s., primjenjivao učeći iz Zebura. (El-Qāmūs el-muhit)
[17] Bilježe ga Buhari i Muslim.
[18] Bilježi ga Ebu Davud.

Ve-t-tini ve-z-zejtun, i nisam čuo nikoga ljepšeg glasa od njeg."[19] Naravno, uz sve preporuke o uljepšavanju glasa, nije dozvoljeno pretjerivanje koje će izmijeniti značenje, harfove ili harekete, skratiti ili produžiti propisane dužine.

Najčešće grješke pri učenju

U našem podneblju pojavljuju se različite vrste grješaka pri učenju Kur'ana na koje pojedini učači ne obraćaju posebnu pažnju. Naravno da većina grješaka nastaje usljed težine izgovora glasova kojih nema u bosanskom jeziku. Međutim, dio je njih posljedica neponavljanja tedžvidskih pravila i nepoznavanja arapskog jezika. Ovdje ćemo spomenuti najčešće i najkrupnije grješke.

- Neispunjavanje komponenti harfa pri izgovoru, tj. izgovaranje sa pogrešnog ishodišta i ispuštanje pojedinih osobina harfova. Ovo je najčešća pogrješka koja se može primjetiti kod učača. Ona se prevazilazi vježbom, a neophodno je osnove izgovora uzeti od učitelja karije, ili bar sa audio plejera. Naime, izgovor sa upotpunjavanjem osobina harfova i pravilnim ishodištem je praksa koja se prenosi s koljena na koljeno i nezamjenljiv je način poduke. Pogrešan izgovor koji dovodi do mijenjanja značenja riječi grješka je koja kvari namaz.

- Primjena melodioznosti i izmjena glasa zbog koje se gutaju harfovi ili hareketi, ili dodaju nepostojeći, smanjuju propisane dužine i povećavaju nepropisane, te mijenja akcent riječi do te mjere da se ne može razumijeti njeno stvarno značenje također je česta grješka.

- Pogrešno je ime Uzvišenog (الله) izgovoriti sa produženim glasom *a*, dakle *Aallah*, jer to čak ima suprotno značenje, umjesto

[19] Bilježe ga Buhari i Muslim.

Allah je, ovako izgovoreno znači *je li Allah*? Ova grješka po većini učenjaka kvari namaz.

- Pogrešno je riječ *ekber* (أكبر) pročitati sa produženim glasom *e*, dakle eekber, jer to ima negativno značenje. Ove dvije prethodne grješke se katkad čine pri donošenju tekbira u namazu i pri učenju ezana. Ovo je krupna grješka jer riječi tako izgovorene imaju značenje: je li Allah najveći?

- Potrebno je voditi računa o tešdidu, jer pogrešno je izgovarati određene harfove radi melodioznosti pri učenju tako da izgleda kao da je harf udvostručen, a isto vrijedi i suprotno. Grješka je naprimjer u suri Fatiha dio ajeta *en 'amte* proučiti *en 'ammte* ili *ijjake* proučiti *ijake*, što čine učači koje koncentracija na melodioznosti odvede da dodaju tešdid ili ga ispuste.

- *Med 'arid li-s-sukun* tj. dužine koje se koriste pri zastajanju trebaju biti identične. Naime, kada se zastaje na kraju ajeta ili na nekoj riječi koja ima dužinu, može se učiti dva, četiri ili šest hareketa, pa koja se dužina učini u prvom zastajanju tu dužinu treba koristiti na svakom slijedećem zastajanju, ako se završi odužiavanjem dva hareketa, tako završavati sve dužine, ako se završi sa četiri onda sve dužine završavati sa četiri, ako sa šest onda sa šest.

- Takođe je nužno paziti na znakove koji upućuju na stajanje ili produžetak učenja. Znak (م) kada se nađe na pojedinim riječima upućuje na obavezu zastajanja na njima, a znak (لا) upućuje na obavezu prelaska preko određenih riječi.

- Otezanje dužina preko dozvoljenog nije ispravno i u najblažem slučaju nije lijepo, a prije da je mekruh. Imam Tirmizi bilježi hadis da je mekruh otezati sa selamom prilikom završetka namaza, a ajete iz Kur'ana je sigurno obaveznije učiti prema važećim

propisima. Dužine koje su ustanovljene pri učenju su dva, četiri, pet ili šest hareketa. Postoje jednostavna pravila koja upućuju kad se koja dužina koristi, a niukom slučaju nije dozvoljena dužina veća od šest hareketa.

- Grješka je stajati na harfovima lām (لّ) rā (رّ) kada nose teš-did tako da ispadne kao da se kaže *lll* ili *rrr*, a oni se ne izgovaraju sa nazalizacijom poput harfa nun.

ISHODIŠTA HARFOVA

مخارج الحروف

Ishodišta (mehāridž) harfova
-مخارج الحروف

Mahredž (ishodište) harfa je mjesto iz kojeg harf izlazi i na kojem se formira. Valjanost i tačnost izgovora harfa u neposrednoj je vezi sa ishodištem - ako je ishodište određenog harfa pravilno, uz ispravnu postavku govornih organa - izgovor je harfa u tom slučaju ispravan. Zato je neophodno poznavati ishodište svakog harfa ponaosob i, nakon toga, osobine dotičnog harfa. Naročito zato jer postoje harfovi koje poznaje samo arapski jezik, poput harfa **dād**, kojeg nema ni u jednom drugom jeziku. Stoga se arapski jezik još zove i **lugatu-d-dād** (jezik harfa dād).

Tri su (osnovna) ishodišta harfova

1. Grlo (ĥalq) - الحلق

Ovaj centar tvorbe daje šest harfova, a podijeljen je, shodno dijelu grla u kojem se harf tvori, na tri ishodišta, u svakom nastaje po dva harfa:

1. Donji dio grla (**aqsā-ĥalq**) - iz kojeg ishode dva harfa: **élif** (أ) i **hā** (هـ);
2. Srednji dio grla (**wesatiu-l-ĥalq**) - iz kojeg ishode dva harfa: **'ajn** (ع) i **ĥā** (ح);
3. Gornji dio grla (**ednā-l-ĥalq**) - iz kojeg ishode dva harfa: **hā** (خ) i **ġajn** (غ).

2. Jezik (lisān) - اللسان

Ovaj centar tvorbe sadrži osamnaest harfova, a podijeljen je, shodno dijelu (ili mjestu) jezika iz kojeg harf izlazi, na deset ishodišta:

1. Mjesto između donjeg dijela jezika i gornjeg dijela grla - iz ovog ishodišta ishodi harf: **qāf** (ق);
2. Donji dio jezika (**aqsā-l-lisan**), odmah poslije ishodišta harfa qāf - iz kojeg ishodi harf: **kāf** (ك);
3. Sredina jezika - iz kojeg ishode tri harfa: **džīm** (ج), **šīn** (ش), **jā** (ي);
4. Dvije strane jezika, ili jedna od njih, s tim da je vjerodostojnije lijeva priljubljena uz kutnjake - iz kojeg ishodi harf: **d̲ād** (ض);
5. Gornji dio jezika i prvi dio jedne njegove strane - iz kojeg ishodi harf: **lām** (ل);
6. Gornji dio jezika, malo ispod ishodišta harfa lam - iz kojeg ishodi harf: **nūn** (ن);
7. Vrh jezika - iz kojeg ishodi harf: **rā** (ر),
8. Gornji dio jezika kada je priljubljen uz korijen gornjih sjekutića - iz kojeg ishode tri harfa: **tā** (ت), **dāl** (د), **t̲ā** (ط);
9. Gornji dio jezika postavljen uz gornje i donje sjekutiće - iz njeg ishode tri harfa: **s̲ā** (ص), **zāj** (ز), **sīn** (س);
10. Gornji dio jezika i vrhovi gornjih sjekutića - iz kojeg ishode tri harfa: **z̲ā** (ظ), **źāl** (ذ), **śā** (ث).

3. Usne (šefetan) - الشفتان

Ovaj centar sadrži četiri harfa, a podijeljen je, shodno dijelu (ili mjestu) usana iz kojeg harf izlazi, na dva ishodišta:

1. Srednji unutrašnji dio donje usne i vrhovi gornjih sjekutića - iz kojeg ishodi harf: **fā (ف);**
2. Obje usne - iz ovog ishodišta ishode tri harfa: **bā** (ب), **mīm** (م), **wāw** (و).

Nabrojali smo ishodišta svih dvadeset i osam harfova, koliko ih sadrži arapski jezik, međutim, postoje još dva ishodišta koja su povezana sa tedžvidskim pravilima prilikom odužavanja izgovora samoglasnika **a**, **i**, **u**, i osobina koju, u određenim situacijama, posjeduju harfovi **mīm** i **nūn**.

Dva preostala ishodišta su **grlena i nosna šupljina**. S obzirom da ona nisu ishodišta samih harfova već dužina i osobina harfova, to je razlogom razmimoilaženja dijela učenjaka u pogledu njihovog ukupnog broja. Mi ćemo izbjeći razlike, koje su više formalne prirode, koncentrirajući se na praktičan dio učenja kada se primjenjuju dužine i osobine harfova koje izlaze iz navedena dva ishodišta. Možemo reći da postoji uz tri osnovna još dva ishodišta harfova, što je ukupno pet, ili, s obzirom na unutrašnje podjele, ukupno sedamnaest ishodišta.

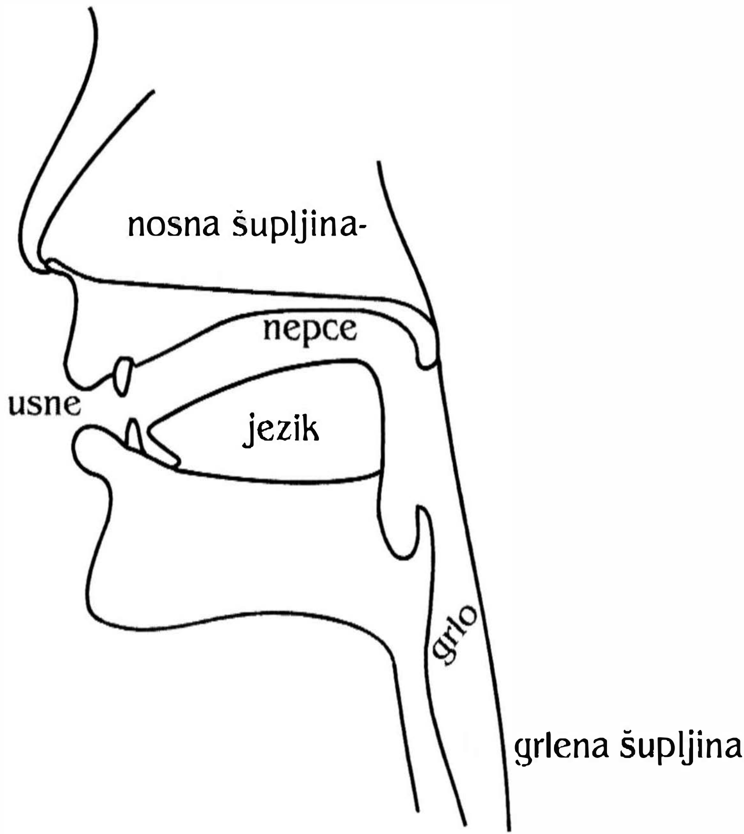
Grlena šupljina (džewf) - الجوف

Ovo ishodište nije ishodište samih harfova već dužina (mudūd) produženih samoglasnika: a, i, u, koje, kako smo već naveli u prvom poglavlju knjige, u arapskom jeziku grade tri harfa: élif (ا), jā (ي) i wāw (و). Dakle, ovo je ishodište u neposrednoj zavisnosti

od položaja navedena tri harfa i hareketa koje nose. O dužinama i njihovim vrstama će biti riječi u posebnom podnaslovu.

Nosna šupljina (khajšum) - الخَيْشُوم

Ovo ishodište je ustvari mjesto tvorbe osobine gunneta (nazalizacija) koju imaju dva harfa: nūn (ن) i mīm (م) i tri tenvina (en, in, un). Kao što je slučaj sa dužinama, i *gunne* se tvori samo u određenim prilikama koje utvrđuju tedžvidska pravila.

Slika ishodišta

OSOBINE I NAČIN IZGOVORA HARFOVA

Osobine harfova - صفات الحروف

Svaki harf ima svoje određene osobine koje ga karakteriziraju i time razlikuju od drugog, i one su, uz određeno mjesto tvorbe glasa i položaj govornih organa, suština ispravno izgovorenog harfa. Ovo se najjasnije uočava kod harfova koji imaju isto ishodište - položaj govornih organa odredit će osobine glasu, tako da će dva harfa koja imaju isto ishodište zadobiti neke različite osobine. To će biti njihova osnovna razlika. Svaki harf ima najmanje pet osobina, a najviše osam, dok većina harfova ima šest ili sedam osobina.

1. Osobine podijeljene prema uzajamnim suprotnostima (sifat muteḏādde) - الصفات المتضادة

U ovoj grupi postoji deset osobina koje su međusobno suprotne, svaka osobina ima svoju paricu, a harf može imati ili jednu ili drugu osobinu. Dakle, svih dvadeset osam harfova podijeljeni su prema ovim osobinama na parove, posjedujući po pet osobina, iz svakog para po jednu.

Osobine "suprotnosti po parovima"

1. El-Hems i el-Džehr - الهمس و الجهر

El-Hems (šumnost) - ova osobina se javlja kod harfova koji nisu čvrsto oslonjeni na svoje ishodište. Definira se kao protok (nezaustavljanje) ili nastavak strujanja izdisajnog zraka prilikom izgovora harfa. Naime, oslonac na ishodište glasa toliko je slab da ne može zaustaviti strujanje izdisajnog zraka koji nosi glas i ne može ga prekinuti u momentu. Osobinu **hems** posjeduje deset harfova sadržanih u riječima:

(فحثه شخص سكت).

El-Džehr (zvonkost) - ova je osobina parica prvoj, što znači da ima suprotno značenje i da je posjeduju preostali harfovi osim deset gore spomenutih. Definira se, suprotno od osobine **hems**, kao zaustavljanje protoka (ili strujanja) izdisajnog zraka prilikom izgovora harfa. Razlog ovome je čvrst oslonac na ishodište harfa što ne dozvoljava izdisajnom zraku da nastavi strujanje. Drugim riječima, zaustavlja protok izdisajnog zraka, ili njegovog većeg dijela. Osobinu zvonkosti posjeduje preostalih osamnaest harfova koji ne posjeduju osobinu šumnosti.

2. Eš-Šidde I er-rehāwe - الشدة و الرخاوة

Eš-Šidde (jačina) - ova je osobina po definiciji slična **džehru**, samo što se ovdje radi o zaustavljanju strujanja glasa, a ne izdisajnog zraka. **Šidde** se, dakle, definira kao zaustavljanje protoka (strujanja) glasa prilikom izgovora harfa, što je posljedica potpunog oslonca na njegovo ishodište. Ovu osobinu posjeduje osam harfova sadržanih u riječima:

(أجد قط بكت).

Et-Tewessut (srednja jačina) - je osobina koja je slična prethodnoj, ali joj nije suprotna i ona, uz prethodnu, ima zajedničku paricu - njima suprotnu osobinu. Osobina **tewessut** definira se kao nepotpuno zaustavljanje protoka (strujanja) glasa prilikom izgovora harfa ili, drugim riječima kazano, djelimično (kratkotrajno) strujanje glasa prilikom izgovora harfa. Ovu osobinu posjeduje pet harfova, a sadržani su u riječima:

(عمر لن).

Er-Rehawe (mehkoća) - ova je osobina suprotna prethodnim dvjema. Posjeduju je harfovi kod kojih, prilikom njihova izgovora, teče (struji) glas što se dešava zbog slabog oslonca na ishodište. **Rehawe** posjeduje petnaest harfova, dakle preostali harfovi koji ne posjeduju osobine *šidde* i *tewessut*.

3. El-Istifāl i el-Ist'ila'- الاستفال و الاستعلاء

El-Istifāl (tankost) - definira se kao spuštanje jezika (od gornjeg nepca prema donjem) prilikom izgovora harfa. Ovu osobinu posjeduje dvadeset jedan harf, tj. harfovi koji ne posjeduju narednu osobinu krupnoće (*isti'la'*), čiji opis slijedi.

El-Ist'ila' (krupnoća) - suprotna je prethodnoj osobini, dakle, prilikom izgovora harfa, jezik se diže (k gornjem nepcu). Ist'ila' posjeduje sedam harfova: **hā, sād, dād, ġajn, tā, qāf, zā** - sadržanih u riječima:

(خص ضغط قظ).

4. El-Itbaq i el-Infitāh - الاطباق و الانفتاح

El-Itbaq (zatvorenost) - je osobina koju posjeduju zatvoreni konsonanti (emfatici) - harfovi kod kojih se dio jezika dodiruje s gornjim nepcem prilikom njihova izgovora, zatvarajući tako usneni otvor. Sadrži četiri harfa: **sād, dād, tā, zā** - (ظ ، ط ، ض ، ص).

El-Infitāh (otvorenost) - je osobina koju imaju harfovi pri čijem se izgovoru otvara usna šupljina između jezika i gornjeg nepca, i kroz taj otvor izlazi izdisajni vazduh. Ovu osobinu sadrže ostalih dvadeset četiri harfova.

5. El-Iźlāq i el-Is̱māt – الإذلاق و الإصمات

El-Iźlāq (tečnost) - je osobina harfova čije je mjesto tvorbe na vrhu jezika ili na usnama. Ova su mjesta tvorbe zbog svoje jednostavnosti uzrokom da se harf tečno i lahko izgovara. Sadržava je šest harfova: **fā, rā, mīm, nūn, lām, bā**, sadržanih u riječima:

(فر من لب)

El-Is̱māt (zaprečenost) - ova je osobina nazvana ovim imenom jer se spriječava formiranje riječi od četiri ili pet harfova bez, bar jednog, harfa sa osobinom tečnosti (**źelaqa**). Postojanje harfova sa osobinom **źeleqa** nužno je zbog njihove blagosti, čime se ujednačuje težina samih četveroharfnih i peteroharfnih riječi. Sadržavaju je ostalih dvadeset i dva harfa.

Ostale osobine (es̱-s̱ifat elleti la d̲idde leha) – الصفات التي لا ضد لها

6. Es̱-S̱afīr (piskavost) - الصفير

Ovu osobinu posjeduju tri harfa, a prilikom njihova izgovora formira se piskavi zvuk poput glasa ptice. Harfovi su: **zāj, sīn, s̱ād** - (ص ، س ، ز).

7. El-Qalqala (odskočnost) – القلقلة

Qalqala je odskakanje glasa na ishodištu harfa koji nosi sukun. Posjeduje ju pet harfova: **qāf, t̲ā, bā, džīm, dāl**, sadržanih u riječima: (قطب جد).

8. El-Līn (rastezljivost) - اللين

Ova osobina ustvari je rastezanje glasa, ili odužjivanje harfa kada se na njemu nalazi *sukun*, prije njega harf sa *fethom*, a poslije harf sa stalnim ili nestalnim sukunom. Upotrebljava sa samo kada se staje na riječi koja nosi harf - līn. Posjeduje je dva harfa: **jā, wāw**;

(و ، ي).

9. El-Inhirāf (devijacija) - الانحراف

Ovu osobinu nose dva harfa, a predstavlja (lagani) prijelaz harfova iz njihovih ishodišta prema vrhu jezika. Ova su dva harfa: **rā, lām**;

(ل ، ر).

10. Et-Tekrīr (vibriranje) - التكرير

Ova je osobina (kratkog) vibriranja jezika pri izgovoru harfa. Ova se osobina navodi da bi se izbjegla, a ne da bi se primjenila. Posjeduje je jedan harf: **rā**;

(ر).

11. El-Gunne (nazalizacija) - الغنة

Gunne je osobina harfa pri čijem izgovoru zrak struji kroz nos. Imaju je dva harfa: **nūn i mīm**;

(ن ، م).

12. Et-tefešši (šištanje) - التفشّي

Ova je stalna osobina harfa šin, a to je šištav šum koji čujemo dok struji vazduh pri izgovoru ovog harfa.

Posjeduje je jedan harf: **šīn** - (ش).

13. El-istiṯāle (dugotrajnost) - الاستطالة

Ovo je osobina u kojoj artikulacija harfa traje duže, a razlog tome je postavljanje jezika na kutnjake i nepce između kojih se skupi zrak koji izlazi pri izgovoru harfa.

Posjeduje je jedan harf: **ḏād** - (ض).

Izgovor harfova

Harfove je u arapskom jeziku izuzetno važno izgovarati iz njihovih ishodišta i primjenjujući spomenute osobine svakog harfa. Ako se koji harf u riječi izgovori pogrešno, iz ishodišta koje nije njegovo, to može promijeniti riječ tako da imadne potpuno suprotno značenje. Ako se takvošto uradi namjerno čini se grijeh, a ako se uči u namazu kvari namaz. Naprimjer, riječ h̲alaqa (خَلَقَ) znači stvoriti, a riječ ĥalaqa (حَلَقَ) obrijati, pogrešnim izgovorom harfa *ha* promijenilo bi se značenje ajeta iz *Onaj koji je stvorio* u *onaj koji je obrijao*. Ovakvih i ekstremnijih primjera u kojima se značenje dijametralno mijenja je mnoštvo, što ukazuje na nužnost ispravnog izgovora i poznavanja ishodišta svakog harfa. U narednim redovima pojasnit ćemo posebice kako se izgovara svaki harf, što je uz poznavanje ishodišta i osobina harfova dovoljno za ispravan izgovor.

Vježba 1

Izgovor i ishodišta harfova

Harf **elif** (أ) ishodi iz dna grla. Izgovara se poput našeg samoglasnika *e*, s tim da se izgovara kratko i odsječno, i usne se blago razvuku pri izgovoru.

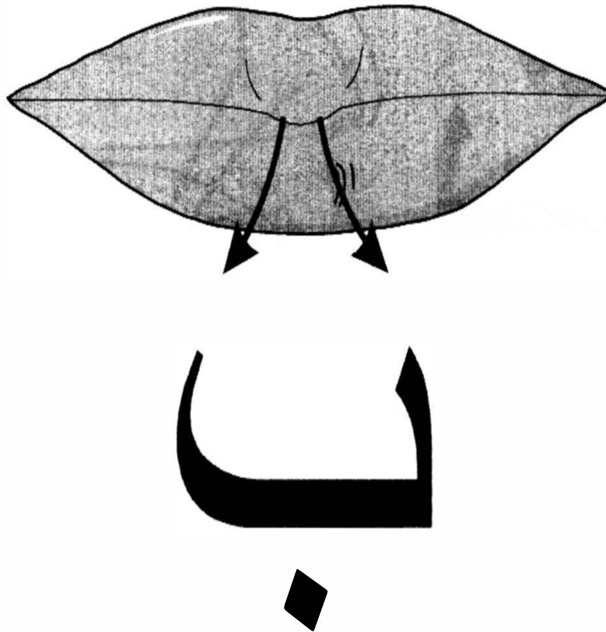
أ : أَ ، أُ ، إِ ، أَحَدٌ ، سُئِلَ ، نَبَأْ

Elif (أ) ima ishodište u donjem dijelu grla.

Harf **bā** (ب) ishodi sa obje usne, izgovara se poput našeg slova ***b***.

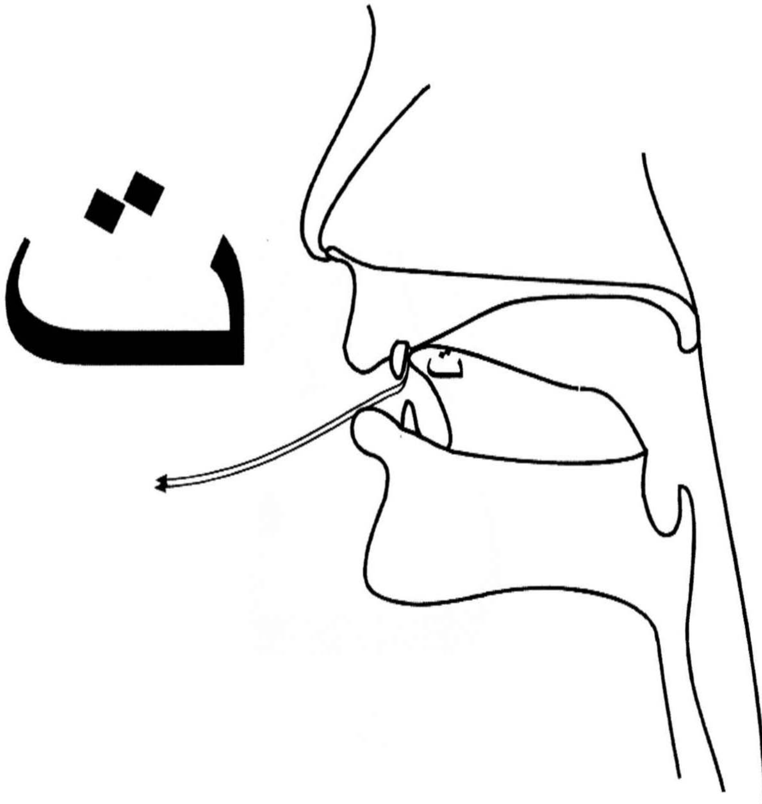
ب : إِبْ ، إِبْ ، بَلَدٌ ، صَبَرَ ، رَبِّ الْعَـٰلَمِيـنَ

Harfu bā (ب) ishodište **su obje usne**.

Harf **tā** (ت) ishodi sa gornjeg dijela vrha jezika kada dodiruje korijene gornjih sjekutića, izgovara se poput našeg slova ***t***.

ت : إِتْ ، إِتْ ، تَبَّتْ ، الزَّيْتُونِ ، وَالتِّينِ

Tā (ت) ima ishodište u gornjem dijelu jezika kada je priljubljen uz korijen gornjih sjekutića.

Harf **śā** (ث) ishodi sa gornjeg dijela vrha jezika kada dodiruje vrhove gornjih sjekutića. Izgovara se tako što se vrh jezika postavi između donjih i gornjih sjekutića, a zatim se brzo i odsječno izgovori harf - kao da se hoće izgovoriti naše slovo *s* - pri čemu je jezik jače prislonjen na gornje sjekutiće.

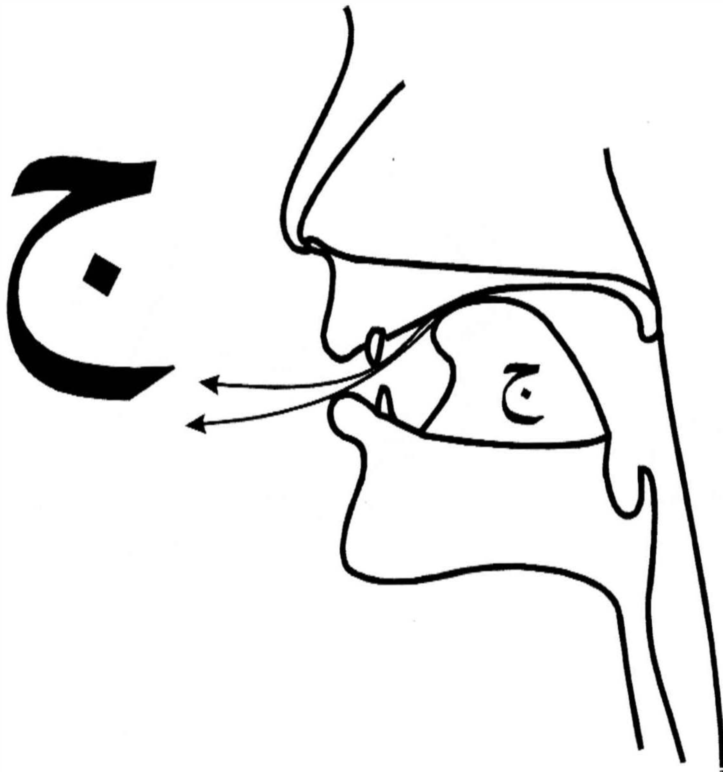
ث : إِثْ ، إِثْ ، ثُبُورٌ، نُثَبِّتْ ، الحَرْثُ

Ishodište harfa **śā** (ث) je gornji dio jezika kad je prislonjen na vrhove gornjih sjekutića.

Harf **džīm** (ج) ishodi sa sredine jezika kada dodiruje srednje nepce. Izgovara se približno kao naše ***dž*** s tim da zvuči blago, jer je sredina jezika priljubljena uz gornja nepca.

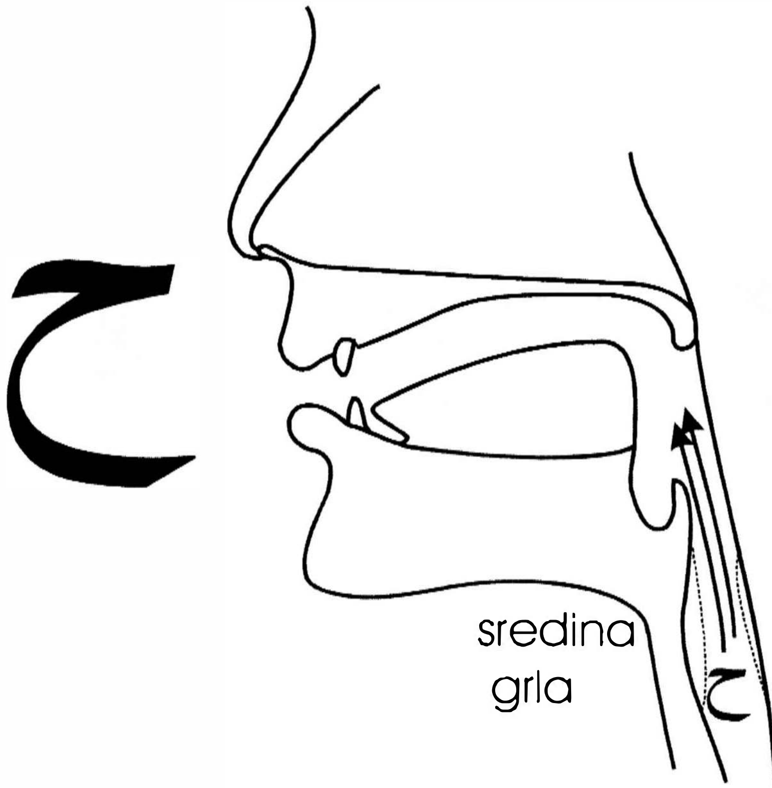
ج : إِجْ ، إِجْ ، جُـوعٌ ، جَالُـوتُ ، جَنَّـةٌ

Ishodište **harfa džīm** (ج) je ***sredina jezika kada je priljubljen uz gornje nepce.***

Harf **ĥā** (ح) ishodi iz sredina grla. Izgovara se tako što suzimo ždrijelni kanal, povučemo jezik nazad i kroz napregnuti govorni organ pustimo zrak iz pluća da lagahno struji između glasnih žica.

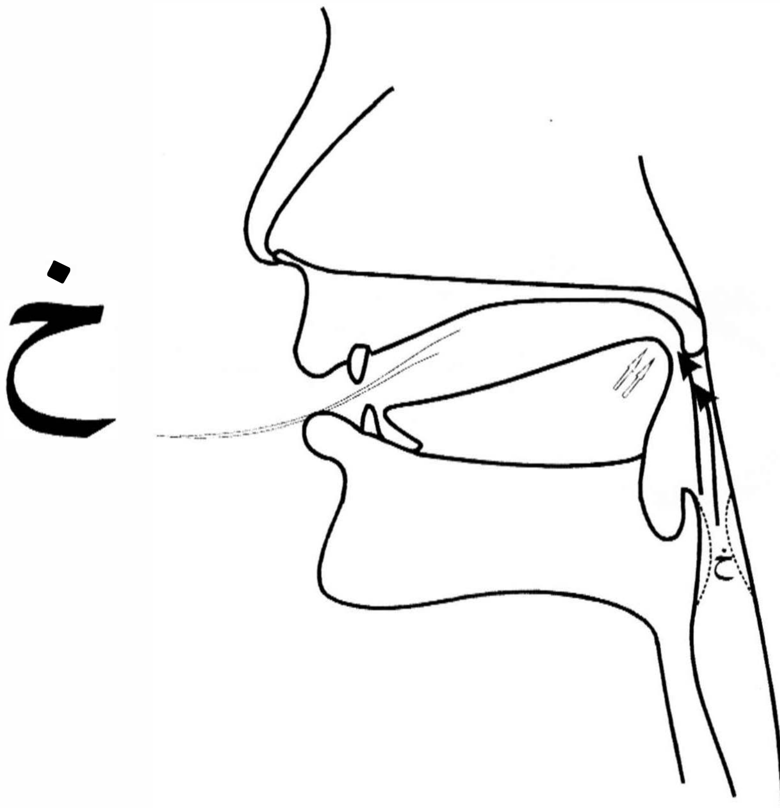
ح : إِحْ ، إِحْ ، حَلِيمٌ ، الرَّحْمٰنُ ، جُنَاحٌ

Ishodište harfa **ĥā** (ح) je ***srednji dio grla***.

Harf **h̠ā** (خ) ishodi iz gornjeg dijela grla. Izgovara se tako što se zadnji dio jezika podigne prema mehkom nepcu te kroz suženi kanal ždrijela pusti hrapavi šum, energično izgovarajući glas poput našeg slova .

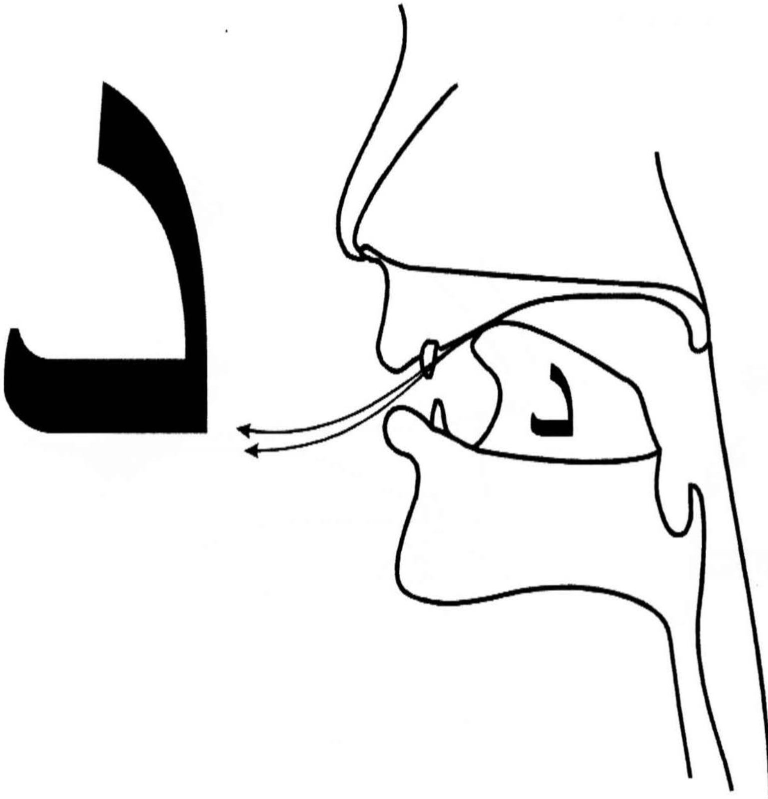
خ : إِخْ ، إِخْ ، خَبِيرٌ ، خَالِقٌ ، أُخْرَى

Ishodište harfa **h̠ā** (خ) je ***gornji dio grla***.

Harf **dāl** (د) ishodi sa gornjeg dijela vrha jezika kada dodiruje korijene gornjih sjekutića. Izgovara poput našeg slova ***d***.

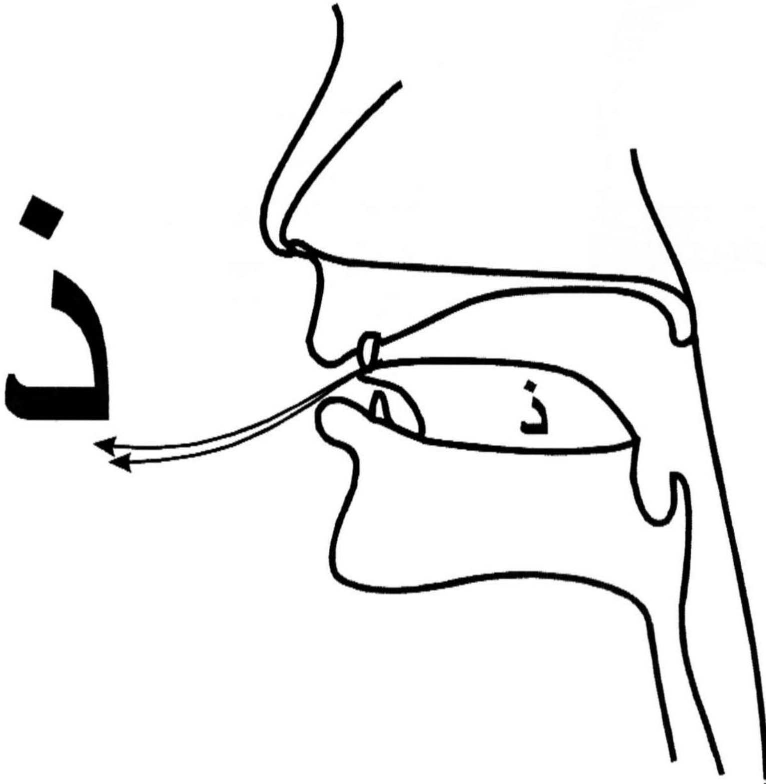
د : إِذْ ، إِذْ ، دَارٌ ، بَدَّلْنَا ، عَادُونَ

Harf **dāl** (د) ima ishodište ***u gornjem dijelu jezika kada je priljubljen uz korijen gornjih sjekutića.***

Harf **źāl (ذ)** ishodi sa gornjeg dijela vrha jezika kada dodiruje vrhove gornjih sjekutića. Izgovara se tako što se vrh jezika postavi između gornjih i donjih sjekutića tako da zubi vrše blagi pritisak na njeg, a zatim se odsječno izgovori naše slovo ***z***.

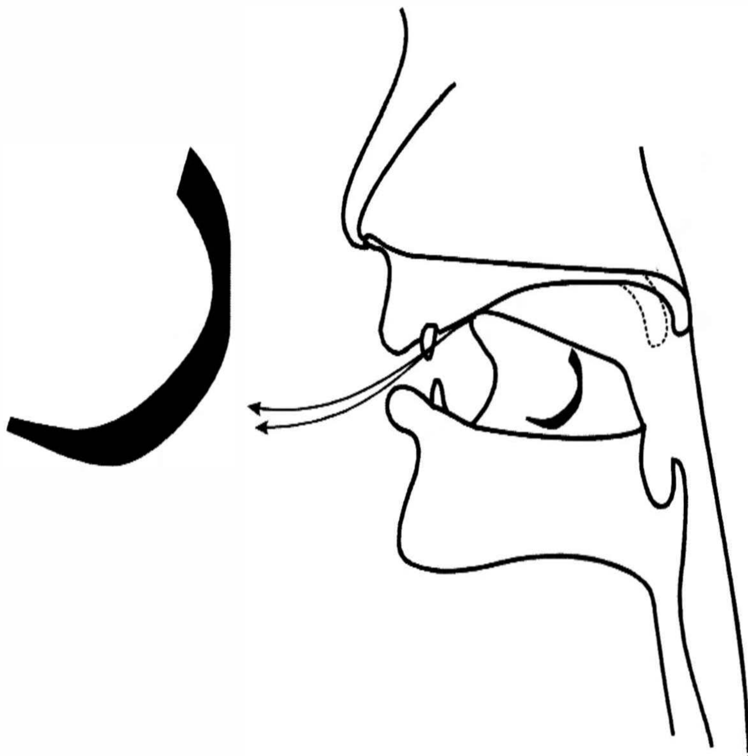
ذ : إِذْ ، ذَلِكَ ، كَذَّبُوا ، حَنِيذٌ

Ishodište harfa **źāl (ذ)** je ***gornji dio jezika kada je prislonjen na vrhove gornjih sjekutića.***

Harf **rā** (ر) ishodi sa vrha jezika. Izgovara se poput našeg slova ***r***.

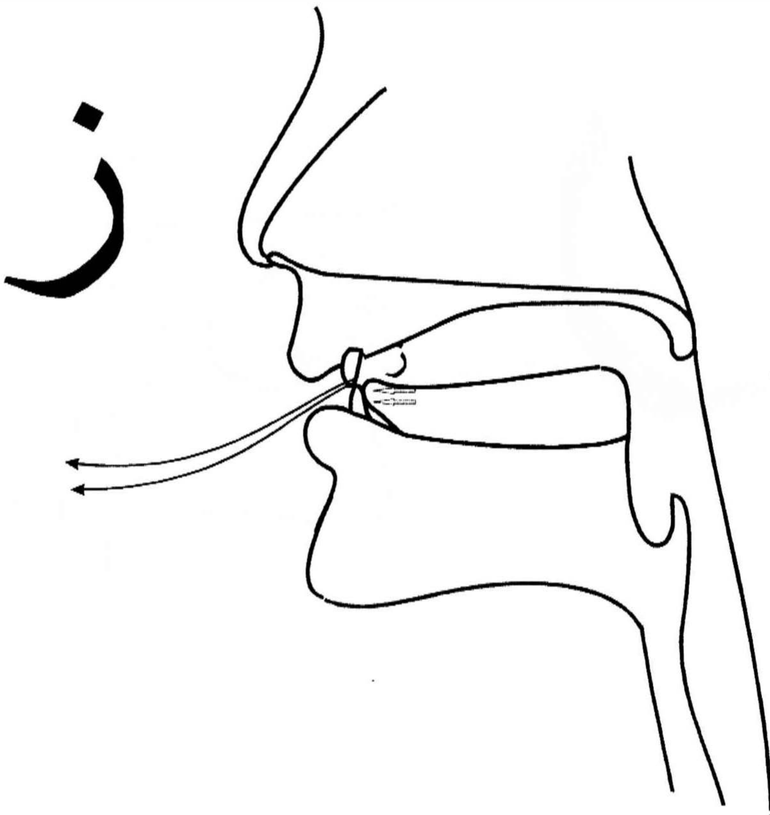
ر : إِرْ ، إِرْ ، رِبِّهِمْ ، تَجْرِي ، الرَّحِيمُ

Ishodište harfa **rā** (ر) je ***vrh jezika***.

Harf **zāj** (ز) ishodi sa vrha jezika kada je između sastavljenih gornjih i donjih sjekutića. Izgovara se poput našeg slova ***z***.

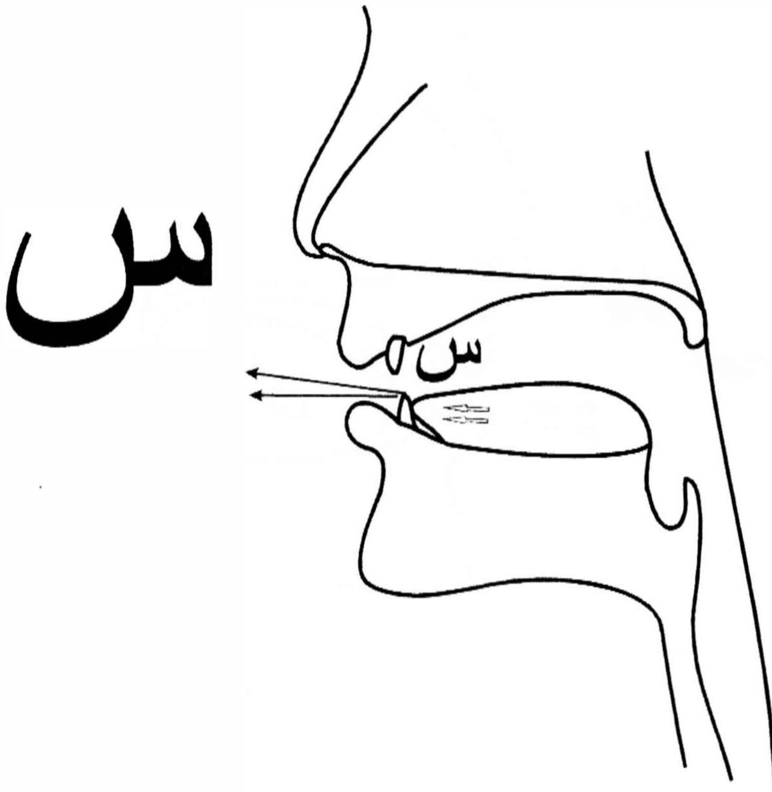
ز : إِزْ ، إِزْ ، زَرْعٌ ، حِـزْبٌ ، نَـزَّلَ

Ishodište harfa **zāj** (ز) je ***gornji dio jezika postavljen uz gornje i donje sjekutiće.***

Harf **sīn** (س) ishodi sa gornjeg dijela jezika postavljenog uz gornje i donje sjekutiće. Izgovara se poput našeg slova ***s*.**

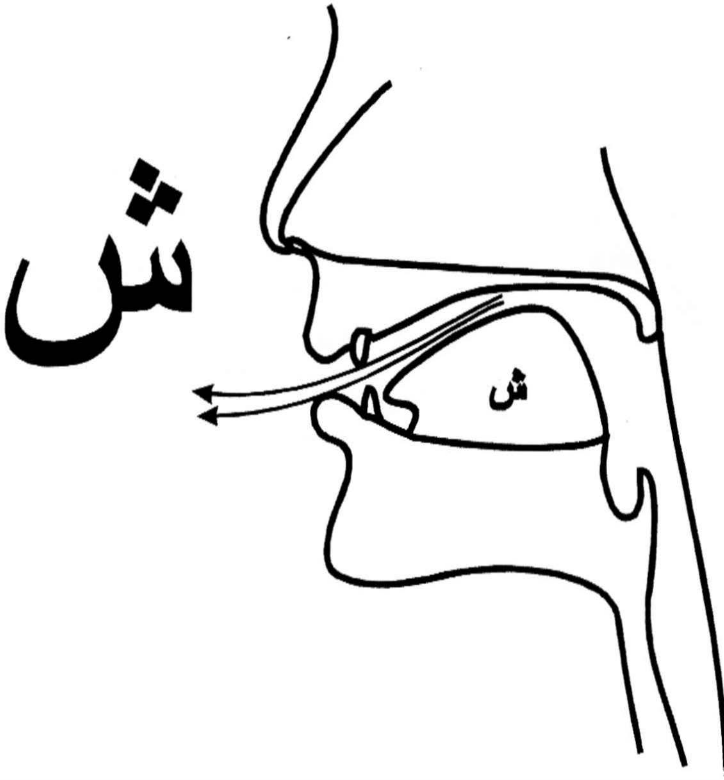
س : إِسْ ، إِسْ ، سَمَـاءٌ ، رَسُـولٌ ، بَأْسٌ

Ishodište harfa **sīn** (س) je ***gornji dio jezika postavljen uz donje sjekutiće*.**

Harf šīn (ش) ishodi sa sredine jezika kada se približi srednjem nepcu. Izgovara se poput našeg slova ***š***.

ش : إِشْ ، إِشْ ، شِهَابٌ ، بَشَرٌ ، مَشَّـاء

Ishodište harfa **šīn** (ش) je ***sredina jezika.***

Harf **s̱ād** (ص) ishodi sa gornjeg dijela jezika prislonjenog uz gornje i donje sjekutiće. Izgovara se tako što se prednji dio jezika prisloni uz ivicu donjih sjekutića, srednji se dio malo uvije, a zadnji se dio podigne prema mehkom nepcu.

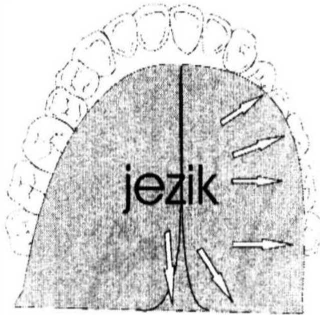
ص : إِصْ ، إِصْ ، صُحُفٌ ، مُبْصِرَةٌ ، مَنَاصٌ

Ishodište harfa **s̱ād** (ص) je ***gornji dio jezika prislonjen uz gornje i donje sjekutiće***.

Harf **d̲ād** (ض) ishodi sa rubova jezika prislonjenih na gornje desne i lijeve kutnjake. Izgovara se tako što se srednji dio jezika prisloni na prednje i srednje nepce, a rubovi jezika pritisnu gornje kutnjake.

ض : إِضْ ، إِضْ ، ضَلاَلٌ ، الضُّرُّ ، يَعَضُّ

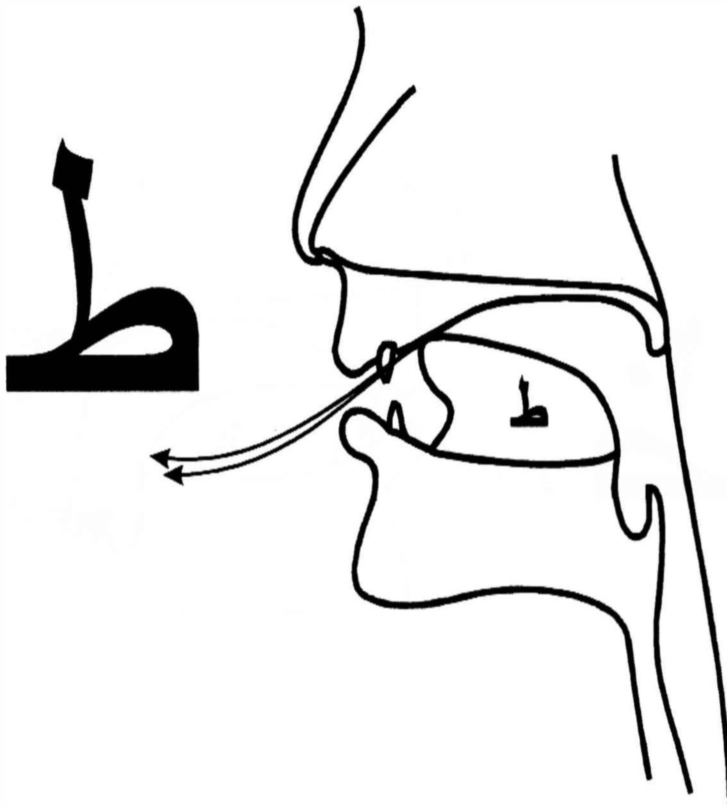

Ishodište harfa **d̲ād** (ض) su ***rubovi jezika (ili jedan od njih s tim da je ispravnije da bude lijevi) priljubljeni uz kutnjake.***

Harf ṯā (ط) ishodi sa gornjeg dijela vrha jezika kada dodiruje korijene gornjih sjekutića. Izgovara se tako što se vrh jezika prisloni na gornje sjekutiće, a srednji se dio podigne prema gornjem nepcu.

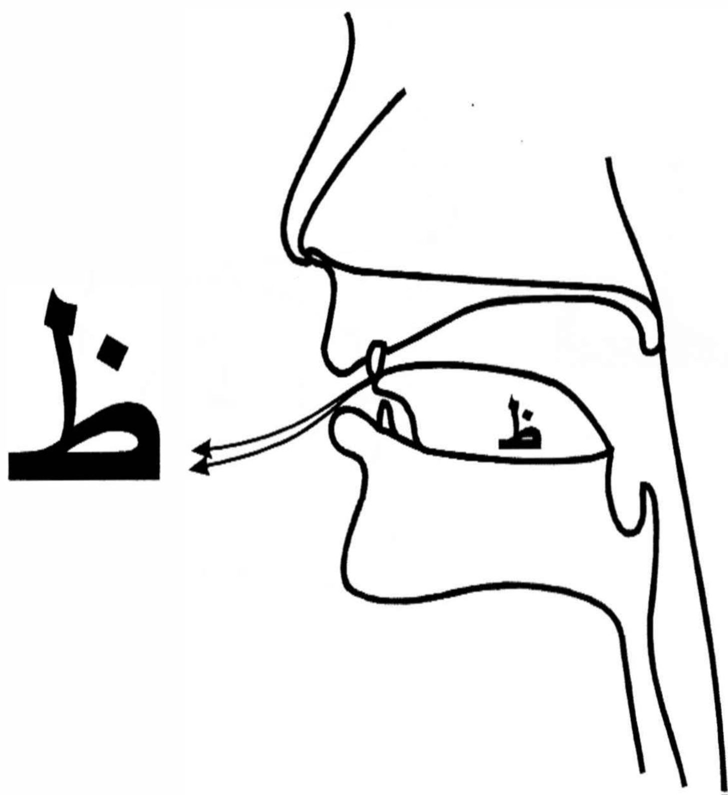
ط : إطْ ، إطْ ، طَالُوتَ ، وَاصْطَبِرْ ، الطَّارِقُ

Ishodište harfa ṯā (ط) je ***gornji dio jezika kada je priljubljen uz korijen gornjih sjekutića.***

Harf z̲ā (ظ) ishodi sa gornjeg dijela vrha jezika kada dodiruje vrhove gornjih sjekutića. Izgovara se tako što se vrh jezika prisloni na gornje sjekutiće tako da malo izviri, a srednji se dio podigne prema gornjem nepcu.

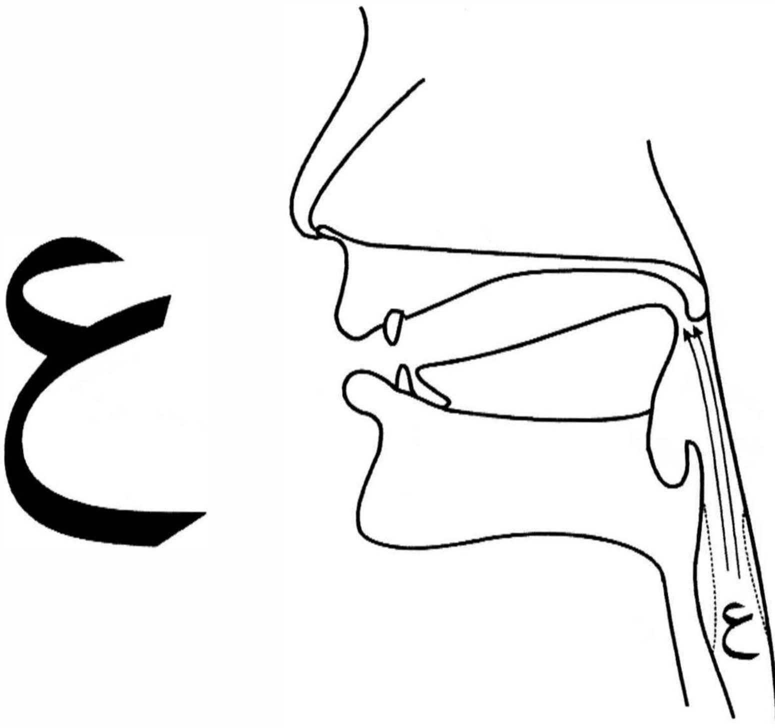
ظ : إِظْ ، إِظْ ، ظَلَّ ، يَظْلَلْنَ ، الغَيْظُ

Ishodište harfa z̲ā (ظ) je ***gornji dio jezika i vrhovi gornjih sjekutića***.

Harf ‘ajn (ع) ishodi iz sredine grla. Izgovara se stiskajući mišiće grkljena i puštajući glas iz pluća.

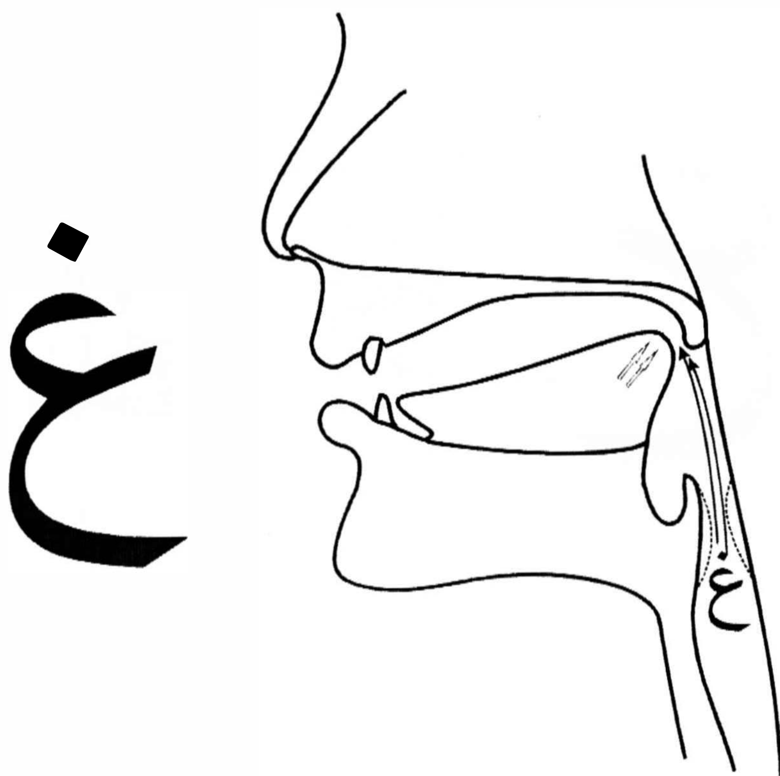
ع : إِعْ ، إِعْ ، عَـرَبِيٌّ ، سَـاعَةٌ ، رَاعٍ

Ishodište harfa **‘ajn** (ع) je *srednji dio grla.*

Harf **ġajn** (غ) ishodi iz gornjeg dijela grla. Izgovara se tako što se zadnji dio jezika podigne prema mehkom nepcu, te kroz suženi kanal sa vrha ždrijela pusti hrapavi šum, energično izgovarajući glas. (Sličan je našem slovu *g* s tim da je malo hrapav i krupniji.)

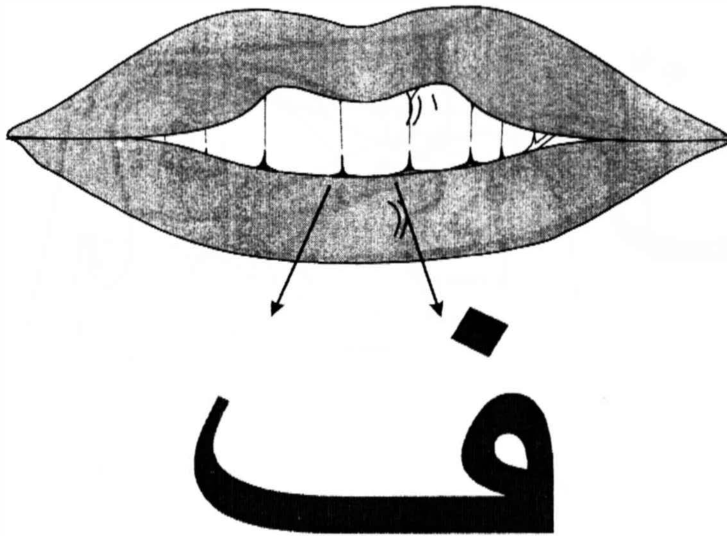
غ : إِغْ ، إِغْ ، غَـيْـبٌ ، رَاغِبُـونَ ، بَلاَغٌ

Ishodište harfa **ġajn** (غ) je ***gornji dio grla.***

Harf **fā** (ف) ishodi sa unutrašnjosti donje usne kada su na nju prislonjeni gornji sjekutići. Izgovara se poput našeg slova ***f***.

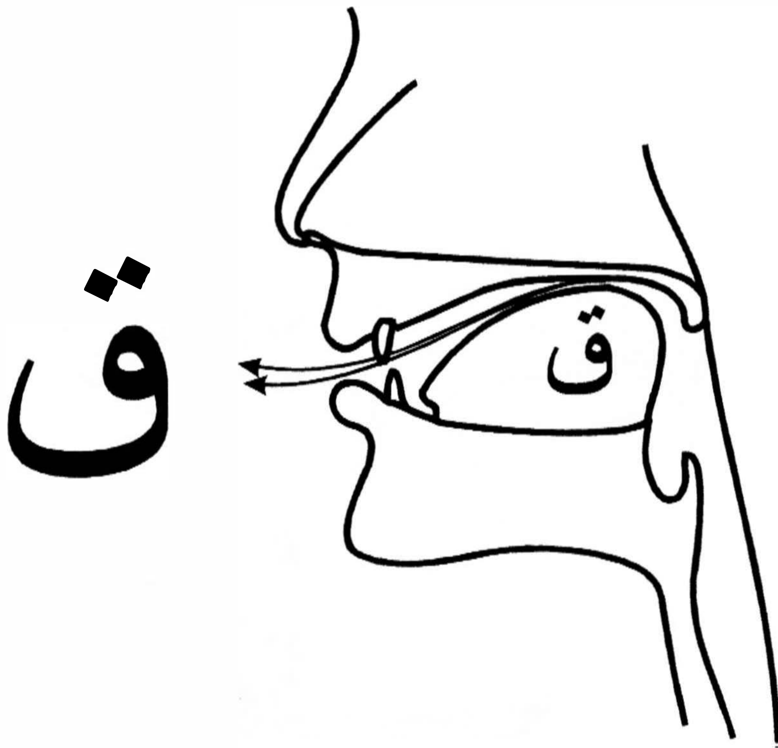
ف : إف ، إف ، مُفْسِدُونَ ، النَّفَّاثَاتِ ، صَيْفٌ

Ishodište harfa **fā** (ف) je ***srednji unutrašnji dio donje usne i vrhovi gornjih sjekutića.***

Harf **qāf** (ق) ishodi sa korijena jezika kada se prislanja na mehko nepce. Izgovara se podizanjem zadnjeg dijela jezika prema mehkom nepcu, gdje se eksplozivno izgovori naše slovo k.

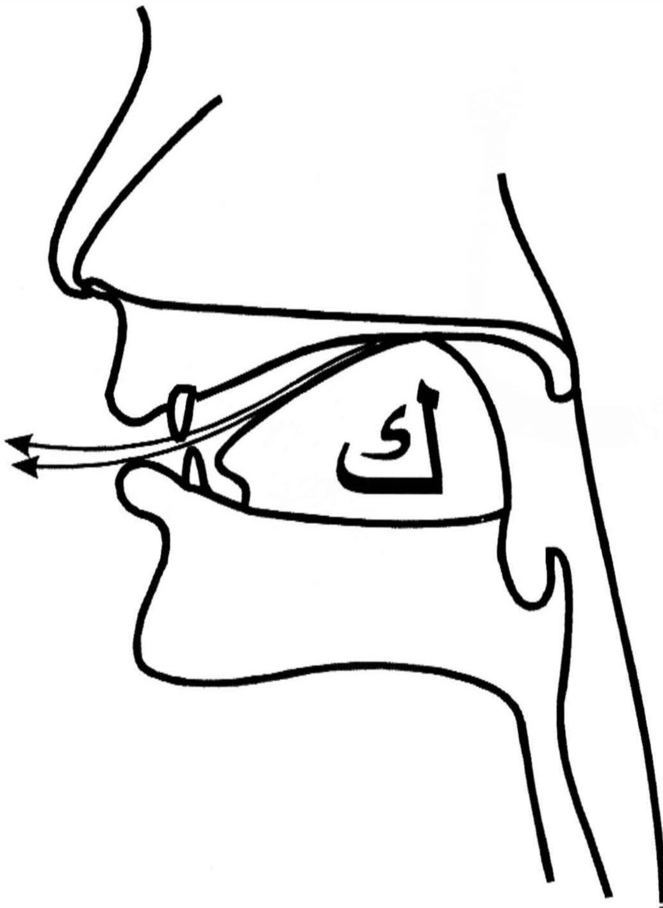
ق : إِقْ ، إِقْ ، قُرْبَانٌ ، فَأَقْبَلُوا ، الْحَقُّ

Ishodište harfa **qāf** (ق) je između ***donjeg dijela jezika i gornjeg dijela grla***.

Harf **kāf** (كْ) ishodi iz korijena jezika kada ga prislonjamo na mehko nepce. Izgovara se podizanjem zadnjeg dijela jezika prema mehkom nepcu i odmjerenim razvlačenjem usana, izgovarajući glas poput našeg slova ***k*** samo dosta mekše.

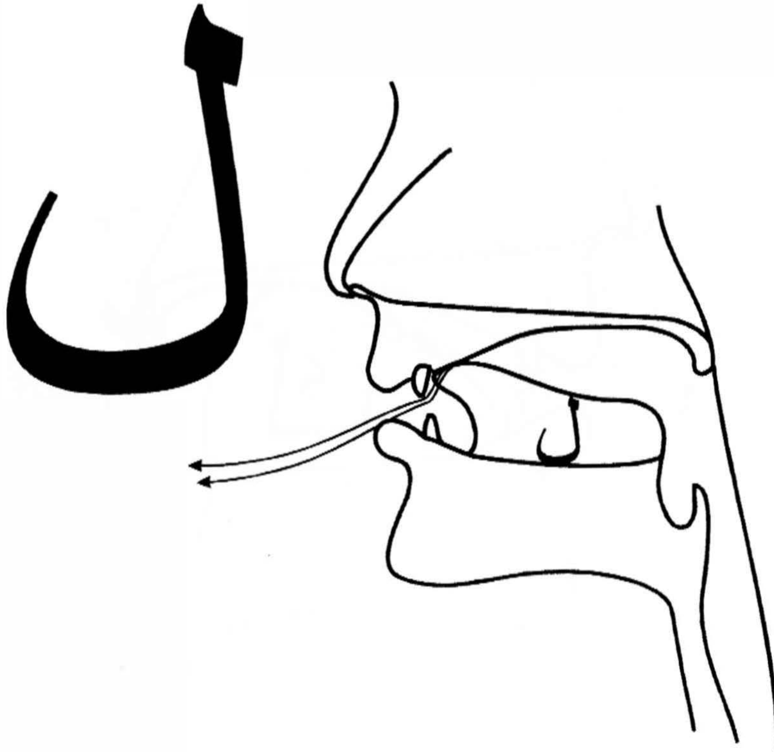
ك : إِكْ ، إِكْ ، كَلْبُهُمْ ، مَكَّنَّاهُمْ ، أَعْطَيْنَاكَ

Ishodište harfa **kāf** (كْ) je ***donji dio jezika.***

Harf **lām** (ل) ishodi sa rubova vrha jezika postavljenih na gornje sjekutiće. Izgovara se postavljanjem vrha jezika na sjekutiće i njegovog (desnog) ruba na očnjake i prednji dio nepca. Poput našeg slova ***l*** mehko izgovorenog.

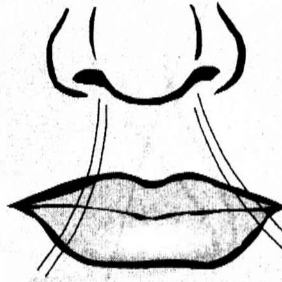
ل : إِلْ ، إِلْ ، لَـوْحٌ ، مِـلَّـةٌ ، الجِبـالُ

Ishodište harfa **lām** (ل) je ***gornji dio (vrh) jezika i prvi dio jednog njegovog ruba***.

Harf **mīm** (م) ishodi sa usana. Izgovara se poput našeg slova ***m***.

م : إِمْ ، إِمْ، مَالَـكُـمْ ، مُحَمَّـدٌ ، عَلَيْهِـمْ

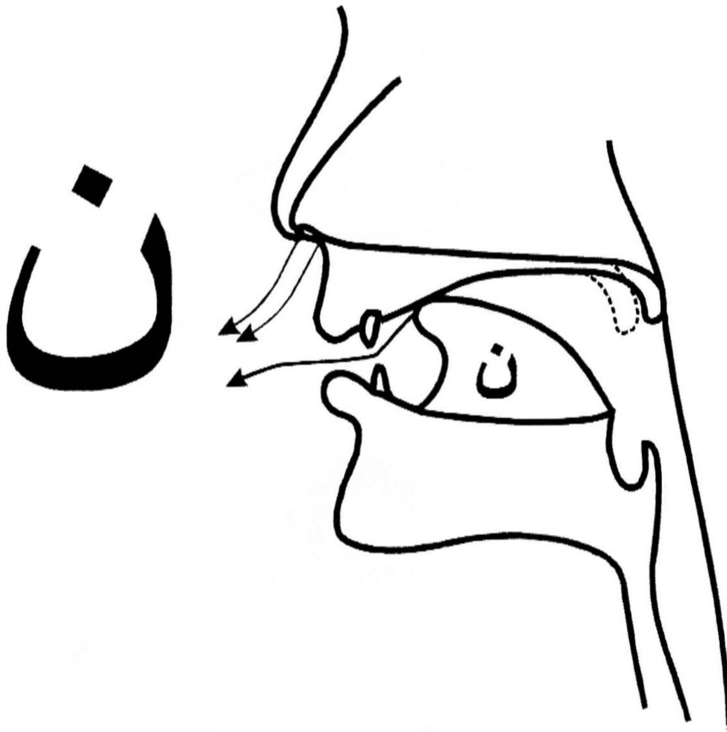

Ishodište harfa **mīm** (م) su ***obje usne***.

Harf **nūn** (ن) ishodi sa vrha jezika kada je prislonjen na prednje nepce. Izgovara se poput našeg slova ***n***.

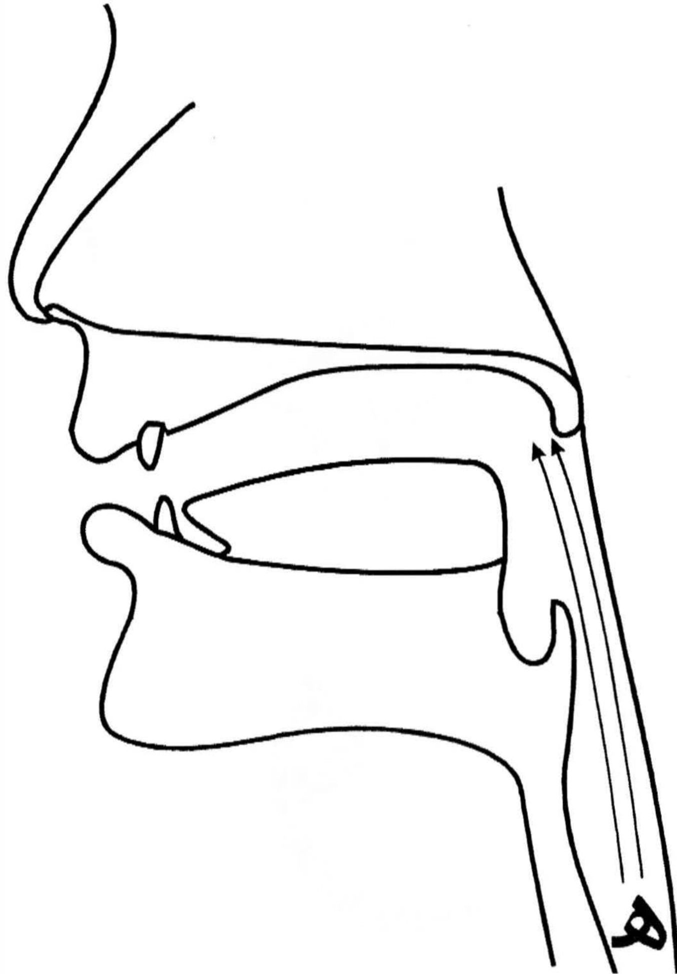
ن : إِنْ ، إِنْ ، نَـزَغَ ، النَّـاسُ ، الْإِنْسَـانُ

Ishodište harfa **nūn** (ن) je ***gornji dio jezika***.

Harf **hā** (ه) ishodi iz donjeg dijela grla. Izgovara se poput našeg slova ***h***.

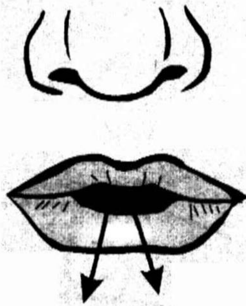
ه : أُهْ ، إِهْ ، هُدَى ، أَمْهِلْهُمْ ، إِلٰهٌ

Ishodište harfa **hā** (ه) je ***donji dio grla***.

Harf **wāw** (و) ishodi sa usana. Izgovara se tako što se usta ispupče i zaokruže, a usneni mišići napregnu (kao kad izgovaramo slovo u), ispuštajući glas kao da hoćemo izgovoriti naše slovo ***v***.

و : أَوْ ، إِوْ ، وَسْوَسَ ، خَوْفٌ ، قَوِيٌّ

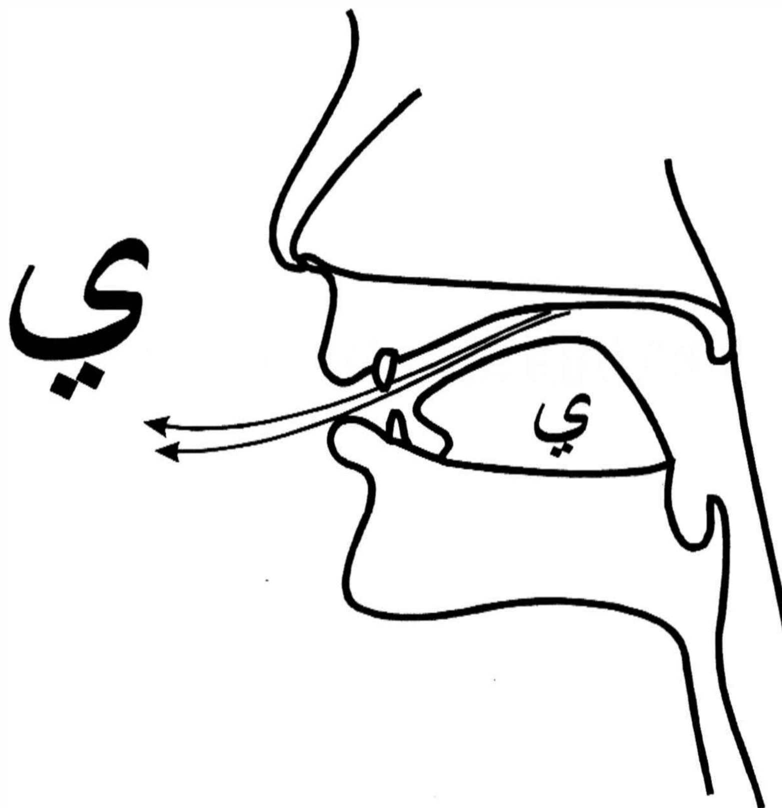

Ishodište harfa **wāw** (و) su ***obje usne***.

Harf **jā** (ي) ishodi sa sredine jezika kada se prislanja na gornje nepce. Izgovara se poput našeg slova ***j***.

ي : إِيْ ، أَيْ ، يَقْطِينٌ ، أَيُّهُمْ ، يُؤْمِنُونَ

Ishodište harfa **jā** (ي) je ***sredina jezika.***

PRAVILA UČENJA KUR'ANA

Krupno izgovaranje harfova - التفخيم

Ovo je vrlo važno pravilo tedžvida koje se prakticira sa izgovorom svakog harfa. Naime, svi se harfovi čitaju ili krupno ili mehko ili obično (shodno bosanskom jeziku), tako da je jasnost i razgovijetnost učenja najviše u zavisnosti od vladanja ovim pravilom. Dvije osobine harfova uzrokuju da li će se harfovi izgovarati krupno ili tanko: krupnoća (**isti'la'**) i mehkoća (**istifāl**). Krupno se izgovara devet harfova - harfovi koji nose osobinu **ist'ila'** - (خص ضغط قظ), harf **rā** - (ر) kad je na njemu **fetha** ili **damma** i **elif** (ا) koji tvori dužinu kada dođe neposredno poslije jednog od harfova sa osobinom **ist'ila** i poslije harfa **rā** - (ر). Način ukrupnjivanja je poput našeg namjernog krupnog izgovora pri kojem se usne zaokruže (skupe) i otvore toliko da se razgovijetno čuje glas. Ovaj glas pri izlasku jezik usmjerava da struji uz gornje nepce. Izuzetak je ako ovi harfovi nose kesru, kada se, pri izgovoru samoglasnika 'i' usne malo razvlače. Ovo je krupno izgovaranje obavezno pri učenju spomenutih harfova, naročito kada poslije njih dolazi *elif* koji tvori dužinu ili ako je na njima *fetha* ili *damma.* Neprimjenjivanje ovoga pravila kod nas je najraširenija grješka među učačima i imamima. Njenu važnost i preciznost potvrđuje i činjenica da ulema spominje pet stepeni koji su poredani po krupnoći.

1. Najvećim stepenom krupnoće izgovara se devet harfova - sedam harfova **ist'ila'** (خص ضغط قظ) i harf **rā** (ر) kada poslije njih dođe **elif** koji tvori dužinu, (tj. oba njegova oblika: ى ili ا), gradeći dužinu samoglasnika *a.* Takođe se taj **elif** izgovara istim stepenom krupnoće.

Primjeri

خَالِدين، صَالِح، الضَّآلِّين، غَافِر، طِه، لَقَادِر، لَظَى ، صِرَاط

2. Za jedan stepen manje krupno izgovaraju se harfovi **ist'ila'** i harf **rā** (ر) kada na sebi nose **fethu.**

Primjeri

خَلَق ، الصَّمَدُ، فَضَّل، غَلا، رُطَبًا، قَدْ، الرَّحِيم

3. Kada harfovi **ist'ila'** nose **dammu** izgovaraju se za jedan stepen manje krupno u odnosu na prošlu grupu.

Primjeri

القُدُّوس، يَتَفَكَّرُون، المَغْضُوب ، صُدُورِهِم، الطُّوفَان

4. Još manjim stepenom krupnoće izgovaraju se harfovi **ist'ila'** kada nose **sukun**. U slučaju harfa **rā** (ر) potrebno je da harf prije njega nosi **fethu,** a o ovom harfu će biti posebno govora.

Primjeri

بِمِقْدَار، البَغْضَاء، النَّخْلَة، والعَصْر، المِصْبَاح

5. Najmanjim stepenom krupnoće izgovoraju se harfovi **ist'ila'** kada nose **kesru**. Harf **rā** (ر) koji nosi **kesru** izgovara se tanko.

Primjeri

عَقِيم، غَضِبُوا، غِطَاء ، المَصِير، بَخِل

Vježba 2

Krupno Izgovaranje - التفخيم

Krupno, sa najvećim stepenom krupnoće, izgovaraju se svi harfovi **ist'ila'** i harf **rā** kada nose **fethu** i kada poslije njih dođe harf **elif** koji nosi **sukun,** a koji se također izgovara krupno:

الصَّادِقُونَ ، وَ لَا الضَّآلِّينَ ، يَرْضَى

Krupno, za jedan stepen manjom krupnoćom, izgovaraju se svi harfovi **ist'ila'** i harf **rā** kada nose **fethu**:

خَلَقَ ، صَدْرَكَ ، الصَّمَدُ

Krupno, za dva stepena manjom krupnoćom, izgovaraju se svi harfovi **ist'ila'** i harf **rā** kada nose **dammu**:

الطُّوفَانُ ، المَغْضُوبِ ، القُدُّوسُ

Krupno, sa još nižim stepenom krupnoće, izgovaraju se svi harfovi **ist'ila'** kada nose **sukun**:

المِصْبَاحُ ، النَّخْلَةُ ، بِمِقْدَارٍ

Krupno, sa najnižim stepenom krupnoće, izgovaraju se svi harfovi **ist'ila'** kada nose **kesru**:

الْمَصِيرِ ، بَخِلَ ، غَضِبُوا

Mehko izgovaranje harfova - الترقيق

Preostali harfovi;

(ب ، أ ، ت ، ث ، ج ، ح ، د ، ذ ، ز م ، ل ، ك ، ف ، ع ، ش ، س ، ن ، ه ، ي ، و)

dakle, osim spomenutih sedam harfova **ist'ila'**, harfovi su koji nose osobinu tankoće (**istifāl**). Svi navedeni harfovi čitaju se sa tankoćom, izuzev harfa **lām** (ل) u riječi *Allah.* O preostalim pravilima vezanim za harf **rā** (ر) govorit će se u posebnom podnaslovu. Ovih se dvadeset harfova ustvari izgovara obično, sa mehkoćom (**et-terqīq**) koja je sama osobina harfa. Pri njihovom izgovoru i izgovoru samoglasnika koje nose, usta se normalno razvlače i zrak slobodno struji kroz usta. To je otprilike nešto niži nivo krupnoće ili ista tankoća koja se obično može čuti u našem jeziku.

Primjeri

كَرِيمٌ	إِيَّاكَ نَعْبُدُ
خَلَقَ	تَبَّتْ
الوَدُود	ثَاقِبٌ
مَرْيَمُ	جَعَلَ
نَظِير	حَكِيمٌ
الوَسْوَاسِ	السَّمَاءُ
يَدَيَّ	الشَّمْسُ
	عَاصِمٍ

Vježba 3

Mehko izgovaranje harfova- الترقيق

Harfovi koji imaju osobinu **istifāl** izgovaraju se sa tankoćom.

جَعَلَ

حَكِيمٌ

السَّمَاءُ

الشَّمْسُ

العَٰلَمِينَ

كَرِيمٌ

خَلَقَ

الوَدُودُ

ثَاقِبٌ

مَرْيَمُ

نَظِيرٌ

الوَسْوَاسُ

يَدَيْ

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

Sunčevi i mjesečevi harfovi

Arapska se slovą dijele, s obzirom na njihov odnos spram određenom članu **el** (ال) na sunčeva i mjesečeva. Naime, u arapskom jeziku, kao i u nekim evropskim jezicima, postoji određeni član kojim se određuju imenice, a koji se stavlja na njen početak.

Sunčevi harfovi - الحروف الشمسية

Kada je početni harf imenice jedan od sunčevih harfova *(el-huruf eš-šemsijje)*, drugi harf određenog člana - **lām** (ل) pretvara se (deklinira) u početni harf imenice, tako da se ل uopće ne čita, a početni harf nosi tešdid na sebi i čita se **udvostručen**.

Sunčeve harfove čine slijedećih četrnaest harfova:

(ت ، ث ، د ، ذ ، ر ، ز، س ، ش ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ل ، ن)

Primjeri

الشَّمْس	التَّائِبُون
الصَّمَد	الثَّاقِب
الضَّرَّآء	الدِّين
الطُّور	الذِّئْب
الظَّنّ	الرَّسُول
و اللَّيْل	الزَّانِيَة
النَّفْس	السَّمَآء

Vježba 4

Sunčevi harfovi – الحروف الشمسية

Kada uz jedan od **sunčevih harfova** dođe **određeni član**, izgovara se kao da nosi na sebi znak udvostručenja (**tešdid**), a određeni član se uopće ne čita.

التَّائِبُونُ

الثَّاقِبُ

الدَّيـنُ

الرَّسُولُ

الزَّكَاةُ

السَّمَآءُ

الشَّمْسُ

الصَّمَدُ

الضَّرَّآءُ

الطُّورُ

الظَّنُّ

وَ اللَّيْلُ

النَّفْسُ

Mjesečevi harfovi - الحروف القمرية

Kada je početni harf imenice jedan od mjesečevih harfova (**el-huruf el-qamerijje**), drugi harf određenog člana **lām** (ل) ne deklinira u početni harf imenice. Određeni član i imenica se, dakle, čitaju kako su i napisani.

Mjesečevi harfovi su slijedećih četrnaest harfova:

(أ ، ب ، ج ، ح ، خ ، ع ، غ ، ف ، ق ، ك ، م ، و، ي ، ه)

Primjeri

اْلأمل

الْبَاطل

الْجَحيم

الْحَرُور

الْخَاسِرون

الْعُقود

الْغَيّ

الْفِرْدَوْس

الْقَالِين

الْكِتَاب

الْمُلْك

الْهَزْل

الْوَتِين

الْيَمِين

Vježba 5

Mjesečevi harfovi - الحروف القمرية

Kada **određeni član** dođe uz **mjesečev harf**, čitaju se i *član* i *harf*.

اَلْأَمَلُ

اَلْبَاطِلُ

اَلْجَحِيمُ

اَلْحَرُورُ

اَلْخَاسِرُونَ

اَلْعُقُودُ

اَلْغَيُّ

اَلْفِرْدَوْسُ

اَلْقَلَمُ

اَلْكِتَابُ

اَلْمُلْكُ

اَلْهَزْلُ

اَلْوَتِينُ

اَلْيَمِينُ

Propis učenja isti'aze i bismille

حكم الاستعاذة و البسملة –

Neposredno prije učenja Kur'ana obaveza je proučiti *isti'azu* (e'uzu), shodno riječima Uzvišenog: **"A kada (pođeš) Kur'an (da) učiš, utjeći se Allahu od prokletog šejtana."** [20]

Postoji više verzija učenja isti'aze, a najpoznatija je gornjim kur'anskim imperativom naređena: أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيطَانِ الرَّجِيمِ – *e'uzu billahi mine-š-šejtani-r-radžim* - što znači utječem se Allahu (kod Allaha zaštitu tražim) od šejtana prokletog.

Dakle, prije samog učenja Kur'ana, obaveza je proučiti *isti'azu,* kao što je učimo i na početku namaza, prije samog učenja sura, a većina je uleme stanovišta da je njeno učenje vadžib. Ako nas u učenju prekine nešto što nije vezano za samo učenje, ili ako to nije stanka zbog kihanja ili kašljanja, kao npr. govor, pravljenje duže pauze, zabaviti se čim drugim osim Kur'ana i sl., potrebno je prije nastavka ponovo proučiti isti'azu.

Učenje *bismille* je sunnet ako učimo s početka sure, i uči se odmah nakon isti'aze. Izuzetak je sura Tewbe prije koje se *bismilla* ne uči. Bismilla se može učiti poslije isti'aze i kad započinjemo učenje od sredine sure.

Bismilla glasi: - بسم الله الرحمن الرحيم *bismillahi-r-rahmani-r-rahim* - u ime Allaha, Milostivog, Samilosnog, što znači, počinjem (svoje djelo) u Allahovo ime, tj. radi Allaha, Milostivog (svim stvorenjima), Samilosnog (samo vjernicima na Sudnjem danu).

[20] Prijevod značenja sure En-Nahl, 98.

Vježba 6

Učenje isti'aze (e'uze) i bismille

Prije samog početka učenja Kur'ana treba proučiti **e'uzu**, a na početku svake sure, osim sure Tewbe, treba proučiti **bismillu**.

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Pravila učenja nun sakina i tenvina

Nūn sakin نْ i *tenvini* (en, in, un) imaju četiri pravila: idgām, ihfa', iqlāb, izhār, koja su ustvari njihov odnos spram harfa koji ih slijedi. Naime, svaki harf, kada se nađe neposredno poslije nūna sakina ili tenvina, ima određen odnos prema njima i pravilo čitanja. Prvo je pravilo vezano za šest, drugo za petnaest, treće za jedan harf i četvrto za preostalih šest.

Nun sakin

Definicija

Nūn sakin نْ je nūn koji nema hareketa (samoglasnika) na sebi, tj. nosi sukun. Može biti u imenici, glagolu ili čestici.

Primjeri

مَنْ
ذَنْبُكَ
أَنْعَمْتَ

Tenvin

Definicija

Tenvin je dopunski **nūn** bez hareketa koji dolazi na kraju imenice - kad se ne zastaje pri učenju na toj imenici. U slučaju zastajanja, nūn se uopće ne čita.

Primjeri

أُسْوَةٌ
عليماً
شَكٍّ

I Utapanje (idgām) - إدغام

Idgam jezički znači utapanje, asimilacija, a stručno predstavlja utapanje **nūn sakina** نْ (ili **nūn tenvina**) u drugi harf koji nosi neki hareket tako da dobijemo jedan harf sa tešdidom čiji su korijeni od drugog harfa. Šest je harfova idgama koje sadržava riječ:

(يرملون).

Sama realizacija idgama, zavisno da li se izgovara uz nazalizaciju (gunne) ili ne, dijeli idgam na dvije vrste: idgam sa nazalizacijom (إدغام بغنة) i idgam bez nazalizacije (إدغام بغير غنة).

Utapanje uz nazalizaciju (إدغام بغنة)

Definicija

Definira se kao utapanje **nūn sakina** نْ (ili **nūn tenvina**) u drugi harf, tako da se čita samo jedan udvostručen harf (sa tešdidom), čiji su korijeni od drugog harfa, primjenjujući nazalizaciju (gunne).

Primjena

Kada se nađe **nūn** (sakin ili nun tenvina) prije jednog od četiri harfa: **jā**, **nūn**, **mīm**, **wāw** - sadržanih u riječi: (ينمو), utapa se u njih tako da se oni čitaju **udvostručeno** (sa tešdidom na sebi), s tim da njihov izgovor polazi iz ishodišta harfa **nūn** ن. I to je uz nazalizaciju jedino što ostaje od nūna kada je u pitanju izgovor, iako se piše. Izgovor jednog od četiri spomenuta harfa traje dva hereketa (jedna dužina) uz obaveznu **nazalizaciju** - strujanje vazduha kroz nos, ali tako da se ne izgube njihove osobine. Ovdje se dešava nepotpuno utapanje - **el-idgāmu en-nāqis** (الادغام الناقص).

Primjeri

مَنْ نَّشَاءُ	أَنْ يَّأْتِيَ
خَيْرًا مِّمَّا	وَنَفْسٍ وَّمَا

Vježba 7

Utapanje uz nazalizaciju - إدغام بغنة

Kada se nađe harf ن (**nūn sakin** ili **nūn tenvina**) prije jednog od četiri harfa: يـنـمـو , utapa se u njih tako da se oni čitaju udvostručeno (sa **tešdidom**), s tim da njihov izgovor polazi iz ishodišta harfa **nūn** ن.

وَمَنْ يَّعْمَلْ

وَنَفْسٍ وَّمَا سَوَّاهَا

مَنْ نَّشَآءُ

خَيْرًا مِّنْهُمْ

Utapanje (idgām) bez nazalizacije - إدغام بغير غنة

Definicija

Definira se kao utapanje harfa **nūn** ن u jedan od dva harfa: **lām** ل ili **rā** ر, tako da se prvi harf uopće ne čita, a drugi se čita udvostručen (sa **tešdidom**).

Primjena

Kad se harf ن (**nūn** sakin ili **nūn** tenvina) nađe prije harfa **lām** ل ili **rā** ر, prvi se utapa u drugi, tako da drugi čitamo udvostručen (sa **tešdidom**). U ovom je slučaju utapanje potpuno - **el-idgāmu et-tām** (**الإدغام التام**), bez nazalizacije, a harfovi ر i ل čitaju se udvostručeno.

Npr. riječi مِنْ لَّدُنْهُ (min ledunhu) izgovorit ćemo kao da je napisano مِلَّدُنْهُ (milledunhu).

Primjeri

أَنْ لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ

مِنْ رَّبِّكُمْ

مَالاً لُّبَداً

يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ

غَفُورٌ رَّحِيمٌ

Vježba 8

Utapanje bez nazalizacije - إدغام بغير غنة

Kad se harf ن (**nūn** sakin ili **nūn** tenvina) nađe prije harfa **lām** ل ili **rā** ر , prvi se utapa u drugi, tako da ga čitamo kao jedan udvostručen harf (sa **tešdidom**).

أَنْ لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ

مِنْ رَّبِّكُمْ

مَالاً لُّبَداً

يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ

غَفُورٌ رَّحِيمٌ

II Skrivanje (ihfa') - الاخفاء

Ovo je drugo pravilo neposredno vezano za harf ن (nūn sakin ili nūn tenvina), i ima izuzetnu važnost jer uz harf **nūn** obuhvata još petnaest harfova, te je tako zastupljeno gotovo u svakom ajetu.

Definicija

Jezičko značenje **ihfa'a** je pokrivanje, a u tedžvidskoj terminologiji predstavlja skrivanje harfa ن (**nūn** sakin ili **nūn** iz tenvina) u izgovoru posredstvom **nazalizacije**, kada se nađe ispred jednog od petnaest određenih harfova.

Primjena

Kada se harf ن (**nūn** sakin ili **nūn** tenvina) nađe ispred jednog od petnaest harfova;

(ت، ث، ج، د، ذ ، ز، س، ش، ص ، ض، ط ، ظ ، ف ، ق، ك)

ne izgovaramo harf **nūn** nego samo njegovu osobinu **nazalizacije** (gunne) tj. da struji glas kroz nos u trajanju od jedne obične dužine, i iz ishodišta harfa koji slijedi.

Primjeri

مَنْ تَابَ ،
أَنْجَاكُم ،
مُنْذِر ،
فَانْظُر ،
لِمَنْ شَآء ،
مَنْضُود ،
خَالِدًا فِيهَا ،
كِرَامًا كَاتِبِين

مَنْشُورًا
أَنْدَادًا
نَفْسًا زَكِيَّة
أَنْ سَيَكُون
عَنْ صَلَاتِهِم
شَرَابًا طَهُورًا
مِنْ قَبْل

Vježba 9

Skrivanje - الاخفاء

Kada se harf ن (**nūn** sakin ili **nūn** tenvina) nađe ispred jednog od petnaest harfova, ne izgovaramo harf **nūn** nego samo njegovu osobinu nazalizacije (**gunne**) *u* trajanju od jedne obične dužine, i iz ishodišta harfa koji slijedi.

وَمَنْ تَابَ ، مَنْشُورًا

أَنْجَاكُمْ ، أَنْدَادًا

مُنْذِرٌ ، نَفْسًا زَكِيَّةً

فَانْظُرْ ، أَنْ سَيَكُونُ

لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ ، عَنْ صَلَاتِهِمْ

مَنْضُودٌ ، شَرَابًا طَهُورًا

خَالِدًا فِيهَا ، مِنْ قَبْلُ

كِرَامًا كَاتِبِينَ

III Promjena (iqlāb)- الاقلاب

Ovo je naredno pravilo harfa **nūn** (ن) i **tenvina**, a vezano je samo za jedan harf - harf **bā** (ب).

Definicija

Jezičko značenje iqlāba je transformacija mjesta i pozicije nečega. U tedžvidskoj terminologiji predstavlja promjenu harfa **nūn sakin** ili **nūn tenvina** kada se nađe ispred harfa **bā** u harf **mīm** nad kojim primijenjujemo pravilo skrivanja (**iẖfa'**).

Primjena

Kada se **nūn sakin** (نْ) ili **nūn tenvin** nađe ispred harfa **bā** (ب), transformira se u harf **mīm** (م), od kojeg izgovaramo samo jednu njegovu osobinu - nazalizaciju (**gunne**), da, dok su usta zatvorena, **mīm** struji kroz nos u trajanju koliko jedna obična dužina.

Primjeri

مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ

أَنْبَأَكَ

سَمِيعٌ بَصِيرٌ

زَوْجٍ بَهِيجٍ

مُنفَطِرٌ بِهِ

Vježba 10

Promjena - الاقلاب

Kada se **nūn sakin** (نْ) ili **nūn tenvin** nađe ispred harfa **bā** (ب), transformira se u harf **mīm** (م), od kojeg izgovaramo samo jednu njegovu osobinu - nazalizaciju (**gunne**), da, uz zatvorena usta, kroz nos **mīm** struji u trajanju koliko jedna obična dužina.

مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ

أَنْبَأَكَ

سَمِيعٌ بَصِيرٌ

زَوْجٍ بَهِيجٍ

مُنْفَطِرٌ بِهِ

IV Isticanje (izhār)- الاظهار

Izhār je posljednje pravilo iz ove grupe i na određen je način suprotno prethodnim pravilima koja se zasnivaju na utapanju harfa nūn ili njegovih osobina u drugi harf. U ovom pravilu nema asimilacije nego svi harfovi zadržavaju svoje osobine i ishodišta.

Definicija

Jezički, **izhār** je *pojava*, pokazivanje, a u praksi predstavlja (razgovijetno) izgovaranje i **isticanje**, bez nazalizacije, harfa **nūn sakin** ili **nūn iz tenvina** kada dođe ispred šest određenih harfova.

Primjena

Kada se iza **nūn sakina** (نْ) ili **nūn tenvina** nađe šest harfova -

(أ ، ه ، خ ، ح ، غ ، ع)

potrebno ga je izgovoriti iz njegovog ishodišta i **bez nazalizacije** (gunne), ne izostavljajući ni jednu njegovu osobinu.

Primjeri

سَلَامٌ هِيَ	مَنْ آمَنَ
شَيْئًا إِذَا	الْأَنْهَـٰرُ
نَارًا حَامِيَةً	إِنْ عَلِمْتُمْ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ	مِنْ غِلٍّ
وَرَبٌّ غَفُورٌ	تَنْحِتُونَ
نَخْلٍ خَاوِيَةٍ	فَإِنْ خِفْتُمْ

Vježba 11

Isticanje - الاظهار

Kada se iza **nūn sakina** (نْ) ili **nūn tenvina** nađe šest harfova -

(أ ، ه ، خ، ح ، غ ، ع)

nūn izgovaramo iz njegovog ishodišta i **bez nazalizacije** (gunne).

مَنْ آمَنَ

اَلْأَنْهَرُ

إِنْ عَلِمْتُمْ

مِنْ غِلٍّ

تَنْحِتُونَ

فَإِنْ خِفْتُمْ

سَلَامٌ هِيَ

شَيْئًا إِذَا

نَارًا حَامِيَةً

وَاسِعٌ عَلِيمٌ

وَرَبٌّ غَفُورٌ

نَخْلٍ خَاوِيَةٍ

Pravila učenja mīm sakin مْ

Uz **mīm sakin** (مْ) vezana su tri pravila: i<u>h</u>fa' šefevi, idgām mišlej-ni <u>s</u>agīr *i* i<u>z</u>hār šefevi. Prva su dva vezana za po jedan harf, a treće za ostalih dvadeset šest harfova.

Definicija

Harf **mīm sakin** (مْ) je harf mīm bez samoglasnika iza sebe, a pravila vezana za ovaj harf primijenjuju se bez obzira da li se zastajalo na riječi čiji je zadnji harf mīm ili ne.

1. Usneno skrivanje (I<u>h</u>fa' šefewi) - الاخفاء الشفوي

Definicija

U jezičkom značenju **i<u>h</u>fa' šefevi** je usneno skrivanje, a u praksi predstavlja poluizgovor harfa **mīm sakin** (مْ) uz primjenu **nazalizacije** u trajanju koliko jedna obična dužina.

Primjena

Kada se nađe harf **mīm sakin** (مْ) prije harfa **bā** (ب), od harfa mīm izgovara se samo njegova osobina **nazalizacije** (*gunne*) - da vazduh struji kroz nos i uz malo otvorena usta u trajanju od jedne obične dužine.

Primjeri

كُنْتُمْ بِهِ

هُمْ بَارِزُونَ

كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ

إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ

Vježba 12

Usneno sakrivanje - الاخفاء الشفوي

Kada se nađe harf **mīm sakin** (مْ) prije harfa **bā** (ب), od harfa mīm izgovara se samo njegova osobina **nazalizacije** (*gunne*) - da vazduh struji kroz nos i malo otvorena usta u trajanju od jedne obične dužine.

كُنْتُمْ بِهِ

هُمْ بَارِزُونَ

Utapanje identičnih harfova (idgām mišlejn) الادغام المثلين

Definicija

Jezički ovo pravilo predstavlja malo utapanje dva harfa, a terminološki je to **utapanje dva ista harfa**, prvi sakin, a drugi muteḥarrik, u jedan koji postaje i čita se udvostručen.

Primjena

Kada se nađe harf **mīm sakin** (مْ) prije harfa **mīm** koji nosi hareket, dolazi do utapanja te se izgovara udvostručeno **mīm** (مّ) **sa nazalizacijom** u trajanju koliko jedna obična dužina.

Primjeri

وَلَكُمْ مَّا

ءَأَمِنتُمْ مَّن

أَنتُمْ مُّغْنُونَ

أَمْ مَّاذَا

Vježba 13

Utapanje identičnih harfova (Idgām miślejn) - الادغام المثلين

Kada se nađe harf **mīm sakin** (مْ) prije harfa **mīm** koji nosi hareket, dolazi do utapanja te se izgovara udvostručeno **mīm** (مّ) **sa nazalizacijom** u trajanju koliko jedna obična dužina.

وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُونَ

ءَامَنتُمْ مَّنْ

أَنتُمْ مُّغْنُونَ

Isticanje harfa mīm (izhār šefewi)

الاظهار الشفوي -

Ovo je pravilo vezano za sve harfove osim harfa **bā** (ب).

Definicija

Jezički **izhār šefevi** je usneno isticanje, a u praksi predstavlja isticanje harfa **mīm sakin** kada se nađe ispred svih harfova osim harfova **mīm** i **bā**. Nazvan je usneni jer se mīm izgovara sa usana.

Primjena

Kada se pri učenju Kur'ana nađe harf **mīm sakin** (مْ) prije bilo kojeg harfa, osim harfa **bā** (ب) i **mīm** (م), potrebno je izgovoriti ga razgovijetno sa svim njegovim osobinama.

Primjeri

أَمْ لَهُم

تَمْتَرُونَ

عَلَيْكُمْ وَلاَ

أَمْناً

تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ

Vježba 14

Isticanje harfa mim (Izhar šefewi)

الاظهار الشفوي –

Kada se pri učenju Kur'ana nađe harf **mīm sakin** (مْ) prije bilo kojeg harfa, osim harfa **bā** (ب) i harfa **mīm** (م), potrebno je izgovoriti ga razgovijetno sa svim njegovim osobinama.

أَمْ لَهُمْ

تَمْتَرُونَ

عَلَيْهِمْ وَلاَ

أَمْناً

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Pravilo udvostučenih (mušeddede) nūn (نّ) i mīm (مّ)

Definicija

Svaki harf u arapskom jeziku može nositi tešdid, pa tako i harfovi **nūn** (ن) i **mīm** (م). Međutim, za razliku od ostalih harfova od kojih se svaki, kada nosi tešdid, jednostavno izgovara kao dupli harf, **nūn** (نّ) i **mīm** (مّ) izgovaraju se uz **nazalizaciju** u trajanju od jedne dužine.

Primjena

Kada se nađe **nūn sa tešdidom** (نّ) ili **mīm sa tešdidom** (مّ), obavezno je izgovoriti ih **uz nazalizaciju** - da struji vazduh kroz nos u trajanju od jedne dužine.

Primjeri

أَمَّنِ	لَمَّا	مِمَّا	مّ
جَهَنَّمِ	إِنَّما	وَلَنَصْبِرَنَّ	نّ

Vježba 15

Pravilo pojačnih (mušeddede) nun (نّ) i mim (مّ)

Kada se nađe **nūn sa tešdidom** (نّ) ili **mīm sa tešdidom** (مّ), obavezno je izgovoriti ih **uz nazalizaciju** - da struji vazduh kroz nos u trajanju od jedne dužine.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا

وَلَنَصْبِرَنَّ

Pucketanje (qalqala) - القلقلة

Definicija

Qalqala je pucketanje (odskakanje) harfa na njegovom ishodištu, kada se nađe sakinom, na kraju ili u sredini riječi. Ovu osobinu posjeduje pet harfova koji su sadržani u riječi (قطب جد).

Primjena

Kada se jedan od pet harfova (ق ، ط ، ب ، ج ، د) nađe i bude **sakin**, obavezno ga je izgovoriti **sa pucketanjem** na njegovom ishodištu. Shodno intenzitetu *qalqala* se dijeli na tri vrste: mala, srednja i velika.

Mala qalqala (قلقلة صغرى) je slučaj kad jedan od pet harfova dođe u sredini riječi, **srednja** (قلقلة وسطى), pri kojoj je pucketanje većeg intenziteta od male, predstavlja jedan od pet harfova kada dođe na kraju riječi, i treća **velika qalqala** (قلقلة كبرى), pri kojoj je intenzitet pucketanja najveći, predstavlja jedan od pet harfova kada udvostručen (sa tešdidom) dođe na kraju riječi.

Primjeri

Mala qalqala

قَبْلَ ، أَحَطْنَا ، اِقْرَأْ

Srednja qalqala

أَحَدْ ، شِقَاقْ ، الصِّرَاطْ

Velika qalqala

وَتَبّ ، الحَقّ ، الحَجّ

Vježba 16

Pucketanje - الـقـلـقـلـة

Kada se jedan od **harfova** (د ، ج ، ب ، ط ، ق) nađe da je **sakin**, obavezno ga je izgovoriti **sa pucketanjem** na njegovom ishodištu. Ako dođe u sredini riječi puketanje je manjeg intenziteta, ako dođe na kraju riječi intenzitet je veći, a kada dođe na kraju riječi i nosi tešdid na sebi intenzitet pucketanja je najveći.

Mala qalqala

اِقْـرَأْ ، قَبْـلَ ، يَجْـعَلْ

Srednja qalqala

شِقَاقْ ، أَحَـدْ ، الصِّرَاطْ

Velika qalqala

وَتَـبّ ، الحَـقّ ، الحَـجّ

Dužine - المدود

Dužine (mudūd) su jedno od najvažnijih poglavlja u tedžvidskoj nauci. Zastupljene su kroz sve ajete časne Knjige i vrlo su precizno ustanovljene, a samo njihovo prakticiranje je pri učenju obavezno.

Definicija

U arapskom jeziku *medd* znači oduženje, dužina, a u tedžvidskoj terminologiji predstavlja oduženje izgovora harfa radi određenog razloga koji je prouzročio dužinu. Tri su harfa koji grade dužinu, tkz. harfovi medd: **wāw sakin** (وْ) kad prije njega dođe harf sa **damom**, **jā sakin** (يْ) kad prije njega dođe harf sa **kesrom** i **elif sakin** (اْ) kad prije njega dođe harf sa **fethom**. Ova tri harfa, koji su još zovu **hurūfu-l-'ille** (حروف العلة), u navedenim slučajevima, grade dužine (mudūd). Inače obična dužina u tedžvidskoj nauci može biti sa tri samoglasnika: *u, i, a,* a ta je dužina poput dužine samoglasnika u našim riječima: lūka, sīn, nāna.

Međutim, dužine se javljaju i u nekim drugim slučajevima, koje ćemo jedan po jedan pobrojati i opisati. Sve se dužine dijele na dvije vrste: obična (طبيعي) i izvedena (فرعي), a svaka od njih ima podvrste koje je potrebno pojedinačno savladati i primjenjivati prilikom učenja kur'anskih ajeta.

I Osnovna (obična) dužina - المد الاصلي

Ova je dužina (medd asli) obična dužina čiji je uzročnik jedan od tri harfa medda u narednim slučajevima: **wāw** (و) kad prije njega dođe harf sa **dammom**, **elif** (ا) kad prije njega dođe harf sa **fethom** i **ja** (ي) kad prije njega dođe harf sa **kesrom**, a sve uz uvjet da poslije ne dolazi hemze niti harf sa sukunom ili tešdidom. Ovaj medd traje jednu dužinu i obavezno ju je primjenjivati pri učenju.

Primjena

Kada dođe harf koji nosi **dammu**, a poslije njega **wāw sakin** (وْ), harf je obavezno proučiti produžujući njegov samoglasnik **u** jednu dužinu (dva hareketa) izgovarajući **ū**, ili kada dođe harf koji nosi **fethu** i poslije njega **elif sakin** (اْ) , samoglasnik **a** uči se u trajanju od jedne dužine - **ā**, ili kada dođe harf sa **kesrom** i poslije njega harf **jā sakin** (يْ), njegov samoglasnik **i** obavezno je proučiti u trajanju od jedne dužine - **ī**.

Primjeri

ىْ ili اْ	وْ ُ	يْ ِ
مُوسَىْ ، عِبَاْد	نُوْر ، غَفُوْر	عَلِيْم ، فِيْها

U ovim primjerima smo radi lakšeg razumijevanja dužine stavili sukune na huruful medd iako se oni inače ne pišu.

Vježba 17

Obična dužina - المـد الطبـيعي

Kada dođe harf koji nosi **dammu** i poslije njega harf **wāw sakin** (وْ), obavezno je samoglasnik **u** proučiti u trajanju od jedne dužine - **ū**. Kada dođe harf koji nosi **fethu** i poslije njega **elif sakin** (ا), uči se jedna dužina samoglasnika **a** - **ā**. Kada dođe harf sa **kesrom** i poslije njega harf **jā sakin** (يْ), obavezno je samoglasnik **i** učiti u trajanju od jedne dužine - **ī**.

مُوسَى

الْعَـٰلَمِينَ

وَالضُّحَى * وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى *

نُـورُ السَّمَـٰوَاتِ

عَلِيـمٌ

فِيـهَا

Dužina spojene zamjenice (medd sile sugra) مد الصلة الصغرى-

U običnu dužinu spadaju još dvije vrste dužina: dužina spojene zamjenice (**medd sile sugra**) i kompezacijska dužina (**medd 'iwed**).

Dužina spojene zamjenice čini lična zamjenica trećeg lica jednine muškog roda (ه) spojena sa riječi ili veznikom. Potrebno je naglasiti da svaki harf **hā** (ه) nije lična zamjenica, nego može biti sastavni dio neke riječi. Ko ne može prepoznati zamjenicu, na obavezu čitanja jedne dužine aludira mali znak (ے) ili drugi znak poput zareza koji stoji iza riječi i ukazuje da se zamjenica čita dugo.

Primjena

Kada se na kraju riječi nađe **zamjenica** trećeg lica muškog roda (ه), da nosi **dammu** ili **kesru**, a harf prije zamjenice nosi neki hareket (dakle, da nije *sakin* i ne nosi *fethu*), zamjenicu je obavezno učiti u trajanju od jedne dužine. Izuzetak je situacija da nakon zamjenice dođe harf *hemze*, kada se zamjenica uči četiri heteketa (dvije obične dužine), a ako dođe harf sa sukunom onda se čita samo jedna dužina. O ovom će biti posebno govora.

Primjeri

وَرَسولَـهُ , والدارَ
وَ مَلَـئكَتُـهُ , لِيُخْرِجَكم
أزواَجَهُ , مِنْ بَعْدِه
قَلبِهِ ے مَرَض
عَمَلَهُ ے ونَجِّني
أَمْ بِهِ ے جِنَّة

Vježba 18

Dužina spojene zamjenice - مد الصلة الصغرى

Kada se na kraju riječi nađe **zamjenica** trećeg lica muškog roda (ه), da nosi **dammu** ili **kesru**, a harf prije zamjenice nosi neki hareket (dakle, da nije *sakin* i ne nosi *fethu*), zamjenicu je obavezno učiti u trajanju od jedne dužine.

وَرَسُولَهُۥ وَالدَّارَ

أَزْوَاجَهُۥ مِنْ بَعْدِهِ

وَمَلَٰٓئِكَتُهُۥ لِيُخْرِجَكُمْ

فِي قَلْبِهِۦ مَرَضٌ

عَمَلِهِۦ وَنَجِّنِي

أَمْ بِهِۦ جِنَّةٌ

Kompezacijska dužina (medd 'iwed) - مد العـوض

U običnu dužinu svrstava se i **medd 'iwed** - kompezacijska dužina, što predstavlja **tenvin en** koji, prilikom stajanja na njemu, zamjenjuje izgovor jedne dužine (samoglasnika a) - **ā**.

Primjena

Kada zastanemo na riječi čiji zadnji harf nosi **tenvin en**, obavezno je umjesto *tenvina en* izgovoriti jednu dužinu samoglasnika - **ā**. Ovo se dužina izgovara samo ako stanemo na riječi koja nosi tenvin en, a ako prelazimo preko riječi, tenvin en čitamo kako je i napisan.

Primjeri

مِنْ أَمْرِنَا رَشَــدًا

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَــدًا

فَقَدَّرَهُ تَقْدِيــرًا

Vježba 19

Kompezacijska dužina- مد العـوض

Pri zastajanju na riječi čiji zadnji harf nosi **tenvin en**, obavezno je umjesto tenvina izgovoriti jednu dužinu samoglasnika - **ā**.

مِنْ أَمْرِنَا رَشَـدًا

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَـدًا

فَقَدَّرَهُ تَقْدِيـرًا

Napomena

Vezano za dužine valja napomenuti na dva moguća rasporeda harfova koje srećemo u Kur'anu. Jedan je da nakon riječi koja se završava običnom dužinom dođu harfovi و ili ي koji grade dužinu. U ovom se slučaju prva riječ čita sa običnom dužinom - dva hareketa, a naredni se harf čita bez utjecaja na prethodnu riječ. Drugi je slučaj kada nakon jednog od harfova koji čine dužinu, a koji nose znak udvostručenja (tešdid) dođe isti harf. Udvostručeni harf se čita udvostručeno, a dužina koja slijedi ne odstupa od osnovnih pravila dužina. Kod oba slučaja se sastaju harfovi koji čine dužinu, čime se potvrđuje postojanje dužine, a po čemu je i nazvana **potvrđena dužina** (medd temkīn - مد التمكين). Stavljena je u napomenu jer ne nosi nikakvo novo niti odstupajuće pravilo od osnovnog.

Primjena

Kada prilikom učenja dođu jedan do drugog harfovi, koji grade dužine, uči se shodno osnovnim pravilima o dužinama bez ikakvog odstupanja.

Primjeri

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا

الَّذِي يَعْلَمُ

النَّبِيِّينَ

أُمِّيِّينَ

حُيِّيتُمْ

Vježba 20

Potvrđena dužina (medd temkīn) - مد التمكين

Kada prilikom učenja dođu jedan do drugog harfovi koji grade dužine, uči se shodno osnovnim pravilima o dužinama bez ikakvog odstupanja.

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا

الَّذِي يَعْلَمُ

النَّبِيِّينَ

أُمِّيِّينَ

حُيِّيتُمْ

II Izvedena dužina- الـمد الفرعي

Ova je dužina izvedena iz obične, a njeni su uzročnici **hemze** i **sukun** kada dođu nakon harfa koji gradi običnu dužinu, ili u situaciji da se sastanu **dva hemzeta**.

1. Dužine prouzrokovane hemzetom

Sastavljena dužina (medd muttes̱il) -

المد المتصل (الواجب)

Kada u istoj riječi poslije harfa, koji gradi dužinu dođe hemze, nastaje sastavljena dužina (**medd muttes̱il**). Upravo zbog sastajanja harfa dužine i hemzeta u istoj riječi ovaj je *medd* i dobio ime *muttes̱il,* što znači sastavljen. Obaveza je ovu dužinu učiti četiri ili pet hareketa.

Primjena

Kada se u istoj riječi nađe harf, koji gradi običnu dužinu i neposredno poslije njega **hemze**, obična se dužina transformira u sastavljenu - **medd muttes̱il**, i obavezno je produžiti njen izgovor četiri ili pet hareketa. Produženje vrijedi za sva tri samoglasnika: a, i, u.

Primjeri

وجِـاْيءِ　　　　والسَّـمـآء

أبنـآءَكـم　　　　السُّـوء

Vježba 21

Sastavljena (ili obavezna) dužina - المد المتصل (الواجب)

Kada se u istoj riječi nađe harf koji gradi **običnu dužinu** i neposredno poslije njega **hemze**, obična se dužina transformira u sastavljenu, i obavezno ju je učiti četiri ili pet hareketa.

وَالسَّمَـــآءِ

السُّـــوٓءُ

وَجِـاْىٓءَ يَوْمَـئِذٍ بِجَهَنَّـمَ

كَمَا يَعْـرِفُونَ أَبْنَـآءَهُـمْ

Rastavljena dužina (medd munfesil) - المد المنفصل

Ako na kraju riječi dođe harf, koji gradi **dužinu**, a **hemze** bude prvi harf u narednoj riječi nastaje rastavljena dužina. Zove se rastavljenom jer se uzročnici ove dužine rastavljaju dvjema riječima čiji su oni sastavni dijelovi. Ova se dužina takođe obavezno uči četiri ili pet hareketa.

Primjena

Kada se na kraju riječi nađe **harf medd** koji je uzrokovao običnu dužinu, a **hemze** na početku riječi koja je slijedi, obična dužina na njenom kraju pretvara se u rastavljenu - **med munfesil**, te se izgovara četiri ili pet hareketa. Neki učači ovo produženje ne smatraju obaveznim, dozvoljavajući da se uči samo jedna dužina (dva hareketa), međutim, imajući u vidu da postoji mutevatir rivajet kako je Hafs učio po prvoj verziji, rukovodit ćemo se po njoj. Produženje takođe vrijedi za sva tri samoglasnika: a, i, u.

Primjeri

لَآ أُقْسِمُ

لَآ إِلَـٰه

لَوْلَآ أُنْزِلَ

كَمَآ أَحْسَنَ

Vježba 22

Rastavljena dužina - المد المنفصل

Kada na kraju riječi dođe **harf medd** koji je uzrokovao običnu dužinu, a **hemze** na početku riječi koja je slijedi, obična dužina na njenom kraju pretvara se u rastavljenu - **med munfesil**, te se izgovara četiri ili pet hareketa.

لَآ أُقْسِمُ بِهَـٰذَ الْبَلَدِ

لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا اللهُ

لَوْلَآ أُنْزِلَ

وَمَآ أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ

Velika dužina spojene zamjenice (medd s̱ile kubrā)

مد الصلة الكبرى -

Ako na kraju riječi dođe spojena **zamjenica** trećeg lica muškoga roda (ه) koja je uzročnik obične dužine, a prvi harf u narednoj riječi bude **stalno hemze** (qaṯ'i), nastaje velika dužina spojene zamejnice - **medd s̱ile kubra**. Ova se dužina naziva velikom dužinom, jer se u odnosu na običnu dužinu spojene zamjenice učenje produžava na četiri ili pet hareketa.

Primjena

Kada se na kraju riječi nađe **zamjenica** trećeg lica muškoga roda (ه) koja gradi običnu dužinu, i slijedi je riječ koja počinje sa **stalnim hemzetom** *(qat'i)*, obična dužina na njenom kraju pretvara se u veliku dužinu spojene zamjenice - **medd s̱ile kubra**, te se izgovara četiri ili pet hareketa. Već smo kazali da kod spojene zamjenice dužina nastaje samo u slučaju samoglasnika **ū** i **ī** , odnosno nakon **damme** ili **kesre**.

Primjeri

وَما نُنَزِّلُهُ إلا

رَحْمَةَ رَبِّهِ إلا

Vježba 23

Velika dužina zamjenice - مد الصلة الكبرى

Kada se na kraju riječi nađe spojena **zamjenica** trećeg lica muškoga roda (ه) koja je uzročnik obične dužine, i slijedi je riječ koja počinje sa **stalnim hemzetom** *(qat'i)*, obična se dužina iz prve riječi pretvara u *veliku dužinu spojene zamjenice*, te se izgovara četiri ili pet hareketa.

وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُوم

مِيقَٰتُ رَبِّهِۦٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

2. Izvedene dužine prouzrokovane sukunom ili tešdidom

Dužina prouzrokovana udvostručenim harfom (medd lāzim kelimi muśeqqal) - المد اللازم الكلمي المثقل

Ovoj je dužini uzročnik udvostručeni harf koji dođe u jednoj riječi nakon harfa, koji gradi običnu dužinu. Ako nakon **harfa medd** (harfa koji gradi običnu dužinu) dođe udvostručeni harf, npr. الحاقة (el-ĥāqqah), nastaje **dužina prouzrokovana udvostručenim harfom** koju je obavezno učiti šest hareketa.

Primjena

Kada nakon harfa, koji gradi običnu dužinu (**harf medd**) dođe u istoj riječi **harf sa tešdidom**, obična se dužina transformira u *dužinu prouzrokovanu udvostručenim harfom* - **medd lāzim kelimi muśeqqal**, koju je obavezno izgovarati u trajanju od šest hareketa.

Primjeri

لا الضآلّين

العَآدِّين

وَلا جآنّ

Vježba 24

Obavezna dužina sa pojačanim harfom u riječi

- المد اللازم الكلمي المثقل

Kada nakon obične dužine koju je prouzrokovao **harf medd** u istoj riječi dođe **harf sa tešdidom**, obična se dužina transformira u d*užinu prouzrokovanu udvostručenim harfom* i uči se šest hareketa.

وَلَا الضَّآلِّينَ

الْحَآقَّةُ

الطَّآمَّةُ الْكُبْرَى

Dužina prouzrokovana sukunom (medd lāzim kelimi muhaffef) – المد اللازم الكلمي المخفف

Ova je dužina uzrokovana **sukunom,** a grade je harf koji tvori običnu dužinu i harf sa sukunom kada ga slijedi. Obavezno ju je učiti šest hareketa. Ovaj medd je u Kur'anu došao samo na dva mjesta, oba u suri Junus.

Primjena

Kada nakon obične dužine koju je prouzrokovao **harf medd** dođe **harf sa sukunom** u istoj riječi, obična se dužina transformira u dužinu prouzrokovanu sukunom - **medd lāzim kelimi muhaffef**, koju je obavezno izgovarati šest hareketa.

Primjeri

ءَآلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ

ءَآلْآنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ

Vježba 25

Dužina prouzrokovana sukunom

– المد اللازم الكلمي المخفف

Kada nakon obične dužine koju je prouzrokovao **harf medd** dođe **harf sa sukunom** u istoj riječi, obična se dužina transformira u dužinu prouzrokovanu sukunom, koju je obavezno izgovarati šest hareketa.

ءآلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ

ءآلْآنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ

Dužina riječi na kojoj se staje (medd 'ariḏ li-s-sukūn) – المد العارض للسكون

Ova dužina nastaje kada se staje na riječi u kojoj nakon harfa, koji gradi običnu dužinu (**harf medd**) dolazi posljednji harf riječi. Zbog stajanja na toj riječi posljednji je harf sakin, koji na takav način utječe na samu dužinu. Po tome ova vrsta nosi ime. Kada stajemo na toj riječi, dozvoljeno je dužinu učiti dvije, četiri ili šest hareketa. Isti broj hareketa trebamo koristiti pri svakom stajanju u istom učenju.

Primjena

Kada u jednoj riječi nakon harfa koji gradi **dužinu** dođe posljednji harf riječi, kod stajanja na njoj dužinu možemo učiti u trajanju od dva, četiri, ili šest hareketa.

Primjeri

يَعْمَلُونْ

الرَّحِيمْ

الْخُرُوجْ

الْحِسَابْ

Napomena: Sukun na zadnjim harfovima ovih riječi se ne piše jer u osnovi on tu i ne stoji, nego se čita samo u slučaju kada stanemo na dotičnoj riječi. U ovim primjerima je napisan radi lakšeg razumijevanja dužine.

Vježba 26

Dužina riječi na kojoj se staje - المد العارض للسكون

Kada u jednoj riječi nakon harfa, koji gradi **dužinu** dođe posljednji harf riječi, kod stajanja na njoj dužinu možemo učiti u trajanju od dva, četiri, ili šest hareketa.

يَعْلَمُونَ

الرَّحِيمُ

الْحِسَابُ

Dužina harfova līn:
wāw i jā (medd līn) - مد لين

Ova dužina nije klasična dužina samoglasnika, nego je to rastezanje harfova lin - **wāw** و i **jā** - ي , u određenim situacijama. Dobila je naziv po osobini koja se na arapskom zove **lin** (nježnost, blagost) čiji harfovi wāw i jā,. kada su sakin, budu posebno mehki i blagi. Nastaje pri stajanju na riječi kada **harf līn (wāw** ili **jā**) bude predzadnji harf u njoj i usto **sakin**, a prije njega **harf sa fethom**. Stojeći na toj riječi, produžit (rastegnut) ćemo izgovor **harfa līn** (و ili ي) u trajanju od dva, četiri ili šest hareketa. Ovdje treba obratiti pažnju da se pri rastezanju harfa lin ne ubaci koji samoglasnik, što je česta grješka kod pojedinih učača, npr. da se izgovori *sajjif* umjesto *sajjf*.

Primjena

Kada **harf lin** (و ili ي) bude sakin i predzadnji u riječi, a prije njega **harf sa fethom**, pri stajanju na toj riječi izgovor harfa **wāw** ili **jā** rastežemo u trajanju od dva, četiri ili šest hareketa.

Primjeri

خَـوْفٍ

صَـيْـفٌ

إِلَيْـكَ

لَـوْحٍ

Vježba 27

Dužina rastezanja harfa - مد لين

Kada **harf līn** (و ili ي) bude sakin i predzadnji u riječi, a prije njega **harf sa fethom**, pri stajanju na toj riječi izgovor harfa **wāw** ili **jā** rastežemo u trajanju od dva, četiri ili šest hareketa.

مِـنْ خَـوْفٍ

وَ الصَّـيْـــفِ

Dužine harfova s početka pojedinih sura - مدود حروف فواتح السور

Na početku nekih sura prvi su ajeti harfovi, koji ne čine klasične riječi, nego su to tkz. **hurufu fevātihi-s-suver** - harfovi kojima počinju sure, i oni imaju svoje posebno značenje. Dio učenjaka kaže da su ovi harfovi jedna vrsta izazova za one, koji ne vjeruju u Allahovu Knjigu - kao da se njima kaže: Evo od ovih su harfova sačinjene kur'anske sure i ajeti, pa ako ste kadri, napišite vi šta slično... Ima i drugih mišljenja, ali je u svakom slučaju njihovo čitanje precizno ustanovljeno i svi harfovi koji su došli s početka nekih sura, osim *elifa*, čitaju se dva, četiri ili šest hareketa.

Ovih harfova ima ukupno četrnaest, a sadržani su u riječi:

صلة سحيرًا من قطعك

i oni grade dužine. Čitaju se po imenu, npr. qāf, sīn, hā... a grade tri vrste dužina: **medd elifat** (dužina elifa), **medd lāzim ĥarfi muśeqqal** (dužina harfa koji gradi utapanje) i **medd lāzim harfi muhaffef** (dužina harfa koji ne gradi utapanje). Praktična razlika među njima je u trajanju dužine koje nose u svom imenu, a ukratko možemo reći da dužinu elifa, čiji su harfovi sadržani u riječi: حي طهر , izgovaramo u trajanju od dva hareketa, a dužine svih ostalih harfova uče se u trajanju od šest hareketa osim harfa ع kod kojeg je harf līn (**jā**) iz njegovog imena dozvoljeno izgovoriti (rastegnuti) četiri ili šest hareketa.

Vježba 28

Dužina elifa (medd elifat) - حي طهر

Kada se na početku sure nađu samostalni harfovi: ط، ي، ح، ه، ر, **elif,** koji je u njihovom imenu izgovara se u trajanju od dva hareketa.

الـــر

يٰـس

طٰـه

حٰـم

Vježba 29

Dužina harfa koji gradi utapanje (medd lāzim ħarfi muśeqqal) - المد اللازم الحرفي المثقل

Kada se na početku sure nađe **harf,** koji u svom imenu ima dužinu, a nakon dužine harf koji tvori utapanje (**idgām**), obavezno se uči šest hareketa. Ova dužina nastaje samo ako nakon tog harfa dođe harf nad kojim se primjenjuje utapanje.

الٓمٓ

الٓمٓصٓ

طسٓمٓ

Vježba 30

Dužina harfa koji ne gradi utapanje (medd lāzim ĥarfi muẖaffef) - المد اللازم الحرفي المخفف

Kada se na početku sure nađe **harf,** koji u svom imenu ima dužinu, a nakon dužine harf koji ne tvori utapanje (**idgām**), obavezno se uči šest hareketa.

قٓ

نٓ

حمٓ

الٓر

Izgovor imena Allah

Harf **lām** ل u arapskom je jeziku, kao što smo već kazali, mehak, i to je njegova osnovna osobina koju treba stalno primjenjivati pri izgovoru ovog harfa. Izuzetak su dva slučaja, oba su u riječi, imenu našeg plemenitog Gospodara, Allah, kada prije nje dođe riječ čiji posljednji harf nosi **fethu** ili **dammu**. Tada se u riječi **lām** izgovara krupno. Ovaj je krupan izgovor primjeren imenu Uzvišenog, što učenjaci drže za razlog ukrupnjivanja harfa **lām.** Ako prije riječi Allah dođe harf s **kesrom**, **lām** se izgovara tanko.

Primjena

Kada se prije riječi Allah nađe riječ čiji posljednji harf nosi **fethu** ili **dammu**, **lām** se izgovara krupno, kao i **elif**, koji ga slijedi. Ovaj elif se inače ne piše, ali se izgovara u trajanju obične dužine (dva hareketa samoglasnika - **ā**) i obavezno krupno.

Primjeri

ذلكُمُ اللهُ — هُوَ اللهُ

عَلَيْهُ اللهُ — مِنَ اللهِ

Kada prije riječi Allah dođe kesra, **lām** se uči tanko.

Primjeri

اعْبُدِ اللهَ — بِسْمِ اللهِ

بِاللهِ

Vježba 31

Izgovor imena Allah

Kada se prije riječi Allah nađe riječ čiji posljednji harf nosi **fethu** ili **dammu, lām** se izgovara krupno, kao i **elif**, koji ga slijedi. Ovaj elif se inače ne piše, ali se izgovara u trajanju obične dužine i obavezno krupno.

هُوَ اللهُ

مِنَ اللهِ

ذَلِكُمُ اللهُ

عَلَيْهُ اللهَ

Kada prije riječi Allah dođe **kesra, lām** se uči tanko.

بِسْمِ اللهِ

اعْبُدِ اللهَ

بِاللهِ

Izgovor harfa rā

Spomenuli smo da se harf **rā**, zavisno od hareketa koji nosi i koje nose harfovi prije i poslije njega, može izgovarati krupno i mehko. Ove je slučajeve neophodno zapamtiti, jer je njihova primjena ustanovljena prijenosom od Poslanika, s.a.v.s.

Primjena

Krupan izgovor harfa rā

1. Kada **rā** nosi **dammu** ili **fethu**
2. Kada je **rā sakin,** a prije njega harf sa **dammom** ili **fethom**
3. Kada je **rā sakin,** a prije njega **hemze** sa nestalnom kesrom
4. Kada je **rā sakin**, prije njega **harf sa stalnom kesrom**, a poslije **harf isti'la'** koji nosi *dammu* ili *fethu*
5. Kada je **rā sakin** zbog zastajanja na riječi, a prije je **harf** *sa dammom ili kesrom*
6. Kada je **rā sakin,** a prije dođe **harf sakin** prije kojeg je **harf** *sa dammom ili kesrom*

Primjeri

قَرْيَةٍ ، أَنِ ارْجِعُوا

أَمِ ارْتَابُوا ، لِمَنِ ارْتَضَى

لَبِالْمِرْصَاد ، فِرْقَة

قِرْطَاس ، إِنَّ الأَبْرَارَ

بِالنُّذُرِ ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ

بِالْكُفْرِ

أَكْثَرِهُمْ ، كَفَرُوا

صِرَاطٌ ، يَفْتَرُونَ

رَبُّكُمْ ، البِرَّ

مُرْجَوْنَ ، الأَرْضُ

مَرْجِعُكُمْ ، القُرْآنُ

Vježba 32

Krupan izgovor harfa ra

Kada **rā** nosi **dammu** ili **fethu**

صِرَاطَ ، رَبَّكُمْ ، أَكْثَرُهُمْ ، يَفْتَرُونَ ، البِرَّ

Kada je **rā sakin,** a prije njega **harf** *sa dammom ili fethom*

مُرْجَوْنَ ، الأَرْضُ ، مَرْجِعُكُمْ ، القُرْآنُ

Kada je **rā sakin,** a prije njega **hemze** *sa nestalnom kesrom*

أَنِ ارْجِعُوا ، أَمِ ارْتَابُوا ، لِمَنِ ارْتَضَى

Kada je **rā sakin**, prije njega **harf** *sa stalnom kesrom*, a poslije **harf isti'la** koji nosi *dammu ili fethu*

لَبِالْمِرْصَادِ ، فِرْقَةٌ ، قِرْطَاسٍ

Kada je **rā sakin** zbog zastajanja na riječi, a prije je **harf** *sa dammom ili fethom*

بِالنُّذُرْ ، بِقَدَرْ

Kada je **rā sakin,** a prije dođe **harf sakin** prije kojeg je **harf** *sa dammom ili fethom*

بِالكُفْرْ ، القَدْرْ

Mehki izgovor harfa rā

1. Kada **rā** nosi **kesru**
2. Kada je **rā sakin**, a prije njega **harf** *sa stalnom kesrom*, i ne slijedi ga *harf isti'la'*
3. Kada je **rā sakin**, a prije njega *harf lin* - **jā sakin**
4. Kada je **rā** posljednje u riječi na kojoj zastajemo, a prije je **harf sa kesrom**
5. Kada je **rā** posljednje u riječi na kojoj zastajemo, a prije je **harf sakin** i prije njega **harf sa kesrom**

Primjeri

رِجَالاً ، الْمَاكِرِينَ
وَالْفَجْرِ ، مِرْيَةٍ
شِرْعَةً ، فِرْعَوْنَ
السَّيْرِ ، الْخَيْرِ
الطَّيْرِ ، يَقْدِرِ
فِيهَا صِرٌّ ، السِّحْرْ
قِطْرْ ، بَصِيرْ

Riječi koje se mogu učiti na dva načina

I na kraju ovog pravila treba reći da je harf **rā** dozvoljeno izgovoriti na dva načina, i krupno i mehko, u slijedećim riječima:

قِطْرِ
مِصْرِ
نُذُرِ
يَسْرِ
أَسْرِ

Vježba 33

Mehki izgovor harfa rā

Kada **rā** nosi **kesru**

رِجَالاً ، الْمَاكِرِينَ ، مَرِيجٍ

Kada je **rā sakin**, a prije njega **harf sa stalnom kesrom**

مِرْيَةٍ ، شِرْعَةٍ ، فِرْعَوْنُ

Kada je **rā sakin,** a prije njega harf **jā sakin**

السَّيْرْ ، الخَيْرْ ، الطَّيْرْ

Kada je **rā** posljednje u riječi na kojoj zastajemo, a prije je **harf sa kesrom**

يَقْدِرْ ، بِمُسَيْطِرْ

Kada je **rā** posljednje u riječi na kojoj zastajemo, a prije je **harf sakin** i prije njega **harf sa kesrom**

السِّحْرْ ، سِدْرْ ، بَصِيرْ

Pravila identičnih, sličnih i harfova sa istim ishodištem

Idgām je i u ovom pravilu utapanje harfa sakin u harf sa hareketom, tako da nastane udvostručeni harf. Na osnovu razloga koji uzrokuju utapanje (idgām), dijeli se na tri vrste: utapanje čiji je uzročnik susret dva ista harfa (istog ishodišta i osobina) - idgām mutemāśilejn, susret dva harfa istog ishodišta - idgām mutedžānisejn, susret dva harfa bliskih ishodišta i osobina - idgām muteqāribejn.

Pravilo dva identična harfa (Idgām mutemāśilejn)

Primjena

Kada dođe **harf sakin** prije harfa koji nosi **hareket**, a podudare se u ishodištu i osobinama, drugim riječima kada se sastanu dva identična harfa, nastaje utapanje prvog u drugi harf koji se izgovara kao **udvostručen harf** (sa tešdidom).

Primjeri

إذْهَبْ بِّكِتابي

قُلْ لّآ أسْألكم

وَكَمْ مِّنْ مَّلك

Vježba 34

Pravilo dva identična harfa

Kada se sastanu **dva identična harfa**, nastaje utapanje prvog u drugi harf koji se izgovara kao **udvostručen harf** (*sa tešdidom*).

إِذْهَب بِّكِتَابِي

قُل لَّآ أَسْأَلُكُم

وَكَمْ مِّن مَّلَكٍ

Pravilo dva harfa istog ishodišta (ĥukm mutedžānisejn)

Kada se nađe **harf sakin** i nakon njega **harf sa hareketom**, oba iz istog ishodišta, a različitih osobina, nastaje **ĥukm mutedžānisejn** - utapanje prvog u drugi harf koji se čita **sa tešdidom**. Ovo se pravilo javlja kod tri grupe harfova.

Prva grupa su **harfovi ط ، د ، ت** , a utapanje nastaje kad **harf ت** dođe prije **harfova د i ط** , i kada **harf د sakin** dođe prije **harfa ت**. Također, kada harf ط sakin dođe prije harfa ت .

Druga grupa su **harfovi ظ ، ذ ، ث** , a utapanje nastaje kad **harf ذ sakin** dođe prije **harfa ظ**, i kad **harf ث sakin** dođe prije **harfa ذ.**

Treća grupa su **harfovi ب i م** , a nastaje kad **harf ب bude sakin** i dođe prije **harfa م** .

Primjena

Kada harf ت **sakin** dođe prije harfova د i ط, drugi harf (dakle د **ili** ط) izgovara se **sa tešdidom**, a prvi se uopće ne čita. I kada harf د **sakin** dođe prije harfa ت, ت izgovara se **sa tešdidom** a د se uopće ne čita. Kada harf ذ **sakin** dođe prije harfa ظ, harf ظ se izgovara **sa tešdidom** a ذ se uopće ne čita. I kada harf ث **sakin** dođe prije harfa ذ, harf ذ se čita **sa tešdidom** a ث se uopće ne čita. I kada harf ب **sakin** dođe prije harfa م, utapa se u م i izgovaramo ga **sa tešdidom**. U praksi to je kao da je npr. umjesto riječi قَدْ تَّبَيَّنَ napisano قَتَّبَيَّنَ. Nema idgāma ako se desi drugačiji raspored harfova. Treba još reći da se kod slučaja pretvaranja harfa ط u ت, što je došlo u primjeru أَحَطتُّ , od harfa ط ostaje samo to da se iz njegovog ishodišta počinje izgovarati harf ت.

Primjeri

جـآءَتْ طَّائفة

فَـلَـمَّآ أثْـقَـلَـت دَّعَوَا اللهَ

قَـدْ تَّـبَـيَّـنَ

أَحَـطتُّ

إِذْ ظَّـلَـمُـوا

يَلْهَـث ذَّلـك

ارْكَـب مَّـعَنَا

Vježba 35

Pravilo dva harfa istog ishodišta

Kada harf ت **sakin** dođe prije harfova د ili ط, prvi se utapa u drugi koji se izgovara **sa tešdidom**.

I kada harf د **sakin** dođe prije harfa ت, utapa se u ت i izgovaramo ga **sa tešdidom**. I kada harf ط **sakin** dođe prije harfa ت izgovara se **sa tešdidom** s tim da od harfa ط ostaje samo to da se iz njegovog ishodišta počinje izgovarati harf ت.

I kada harf ذ **sakin** dođe prije harfa ظ, utapa se u ظ i izgovaramo ga **sa tešdidom**. I kada harf ث **sakin** dođe prije ذ, utapa se u ذ i izgovaramo ga **sa tešdidom**.

I kada harf ب **sakin** dođe prije harfa م, utapa se u م i izgovaramo ga **sa tešdidom**.

جَآءَتْ طَّآئِفَةٌ

قَدْ تَّبَيَّنَ

فَلَمَّآ أَثْقَلَتْ دَّعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا

أَحَطْتُّ

إِذْ ظَّلَمُوا

يَلْهَثْ ذَّلِكَ

ارْكَبْ مَّعَنَا

Utapanje dva slična harfa (idgām muteqāribejn)

Ovaj idgām podrazumijeva da su **dva harfa** koja se susretnu bliska po **osobinama i ishodištima**. Njihov susret uzrokuje utapanje prvog harfa, koji je inače sakin, u drugi. U Kur'anu do ovoga pravila dolazi samo kod dvije grupe harfova: (ل i ر) i (ق i ك).

Primjena

Kada se **harf ل sakin** nađe ispred **harfa ر**, dolazi do utapanja prvog u drugi tako da se izgovara **harf ر sa tešdidom,** a harf ل uopće se ne čita. Npr. riječ وَقُلْ رَّبِّ (we qul rabbi) čitat ćemo kao da je napisano وَقُرَّبِّ (we qurrabbi). I kada se **harf ق sakin** nađe prije **harfa** ك , dolazi do utapanja prvog u drugi, tako da čitamo **harf** ك, dakle **sa tešdidom,** a harf ق uopće ne izgovaramo. Nema slivanja (idgāma) ako raspored harfova bude drugačiji. U pogledu posljednjeg primjera, preneseno je spojenim senedom (lancem) prenosilaca, da od harfa ق ne ostaje ništa pri izgovoru osim što iz njegovog ishodišta počinje izgovor harfa ك.

Primjeri

وقُـلْ رَّبِّ

نَخْلُـقْـكُّـم

Vježba 36

Utapanje dva slična harfa

Kada se **harf ل sakin** nađe ispred harfa ر, utapa se u harf ر kojeg izgovaramo **sa tešdidom**: رّ.

I kada se **harf ق sakin** nađe prije harfa ك, utapa se u harf ك kojeg izgovaramo **sa tešdidom**: كّ.

وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا

أَلَمْ نَخْلُقكُّمْ

Vrste zastajanja pri učenju - أَنْواعُ الوَقف

Ovo pravilo ukazuje na vrste zastajanja prouzrokovane određenim potrebama i shodno značenju koje se dobija zastajanjem nakon određenih riječi. Naime, zastajanje (الوَقف) u Kur'anu uslovljeno značenjem koje se njim postiže podijeljeno je na pet vrsta: lāzim (obavezno), tām (upotpunjeno), kāfi (zadovoljavajuće), hasen (dobro), qabih (nepoželjno, ružno). Stajanja u Kur'anu su naravno uzrokovana i spoljnim okolnostima i psiho-fizičkim stanjem, poput potrebe za vazduhom, kihanjem i sl. a kao takva dijele se na četiri vrste: prinudno (idtirāri), po izboru (ihtijāri), ispitno (ihtibāri) i primjenjeno (intizāri). Prinudno je zastajanje na koje je učač prinuđen, bilo zbog spoljnih okolnosti bilo zbog psiho-fizičke potrebe. Po izboru je zastajanje koje učač sam izabere, ispitno je zastajanje ono koje u ispitu traži učitelj od učenika, a primjenjeno zastajanje je u kojem se zastaje radi primjene učenja po drugim qiraetima.

Vježba 37

Obavezno zastajanje (lāzim) - الوَقف اللازم

Ovo je zastajanje na riječi kojom se završava ciljano značenje a prije riječi koja nije u svezi sa prijašnjim tekstom ni po značenju ni jezički. U Kur'anu se ovo zastajanje označava malim harfom م koji stoji iznad riječi na kojoj je obaveza stati.

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ

ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ[21]

Vježba 38

Upotpunjeno zastajanje (tāmm) - الوَقف التام

Ovo je zastajanje upotpunjeno u dva pogleda, u značenju i u završetku teme koja je započeta u ajetu. Zato nosi ime upotpunjeno zastajanje i naravno pripada vrsti dozvoljene stanke.

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ .

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ .

[21] Prijevod glasi: Zaista će se odazvati oni koji čuju, a mrtve proživjet će Allah, i onda će se Njemu vratiti.

Vježba 39

Zadovoljavajuće zastajanje (kāfi) - الوَقف الكافي

Kada prilikom učenja upotpunimo jedno od osnovnih značenja te stanemo, a u nastavku ajeta postoji još jedno značenje, učinili smo zadovoljavajuće zastajanje (kāfi). I ovo je zaustavljanje dozvoljeno.

وَالَّـذِيـنَ يُؤْمِنُـونَ بِمَا أُنْـزِلَ إِلَيْـكَ وَمَا أُنْـزِلَ مِن قَبْـلِكَ

وَبِالْآخِـرَةِ هُمْ يُوقِـنُـونَ.

رَبَّـنَا تَـقَـبَّلْ مِـنَّـا إِنَّـكَ أَنْتَ السَّمِـيعُ الْعَلِيـمُ.

Vježba 40

Dobro zastajanje (ĥasen) - الوَقف الحسن

U ovom je slučaju zastajanje dobro i ispravno jer je značenje postignuto zastajanjem dobro i ispravno, ali ne pripada osnovnom značenju koje nosi ajet. I zastajanje ĥasen pripada dozvoljenoj vrsti stanke pri učenju.

الْحَمْدُ لِلَّهِ . الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ .

بِسْمِ اللَّهِ .

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ .

Neispravno (nepoželjno) zastajanje (qabīĥ) - الوَقف القبيح

Ovo je zastajanje zabranjeno, jer se njime mijenja značenje koje nosi ajet ili unosi nejasnoću i kontradikciju u njegov smisao. Dakle, od prethodnih spomenutih zastajanja, jedino je ovo neispravno, a haram je onome ko zastane želeći postići drugo značenje ajeta.

وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ
وَرَسُولُهُ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

Vježba 41

Spajajuće hemze (hemzetu-l-vasl) - همزة الوصل

Kada naiđemo na spajajuće (nestalno) hemze koje je prvi harf u pojedinim riječima, pri započinjanju učenja od te riječi učimo hemze, a kod vezivanja s prethodnom riječju prelazimo preko njega ne učeći ga.

Pri počinjanju, ako treći harf u riječi nosi **dammu, hemze** čitamo kao da nosi dammu, a ako nosi **fethu** ili **kesru** čitamo ga kao da nosi kesru.

U sedam imenica (اثْنأن ، اثْنَتان ، ابْن ، ابْنَة ، امْرُؤ ، امْرَأَة ، اسم) kada dođu bez određenog člana i u infinitivima glagola od pet i šest harfova, spajajuće se hemze čita sa kesrom.

اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الحَجَرَ

ابْنُ مَرْيَمَ / عِسَى ابْنُ مَرْيَمَ

اكْشِفْ عَنَّا / رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا

اضْطُرَّ / فَمَنِ اضْطُرَّ

اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ

اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا

اسْتِكْبَاراً فِي الأَرْضِ

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ

Spajanje bismille i sure - أحوال البسملة

Spajanje e'uze, bismille i dvije sure moguće je učiniti na četiri načina. Tri su dozvoljena, jedan nije.

Prvi je način da učimo svaki dio posebno, dakle posljednji ajet sure posebno, potom bismillu posebno i prvi ajet naredne sure posebno.

Drugi je način da se posljednji ajet prouči posebno, potom bismilla uveže sa početkom naredne sure.

Treći je način da se uvežu svi dijelovi, dakle posljednji ajet sure sa bismillom i bismilla sa prvim ajetom naredne sure.

Četvrti način je da uvežemo posljednji ajet sure sa bismillom, a da odvojeno učimo prvi ajet sljedeće sure. Ovaj način nije dozvoljen jer se za posljednji ajet vezuje bismilla koja ne pripada toj suri. A kako smo kazali, bismilla po rivajetu koji se koristi u našem podneblju je učinjena na početku sura, osim sure Tewbe, a ne na njihovom kraju.

Primjena

Dozvoljeno je da završetak određene sure okončamo na tri načina. Možemo je okončati učenjem posljednjeg ajeta na kojem zastajemo te posebno učimo bismillu i potom posebno učimo prvi ajet sljedeće sure, ili uvežemo bismillu sa prvim ajetom sljedeće sure. I treći način je da završavajući učenje određene sure uvežemo posljednji ajet sa bismillom i potom bismillu uvežemo sa prvim ajetom naredne sure.

POJEDINAČNA PRAVILA

Vježba 42

Kada se staje na riječi uči se kao da je na njoj sukun

Kada pri učenju zastanemo, izgovaramo riječ na kojoj smo stali kao da njen posljednji harf nosi sukun, (osim ako riječ nosi tenvin *en*), npr. illa bešer.

هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ - بَشَرْ

وَ سَلَامٌ - سَلَامْ

أَمَّنْ خَلَقَ - خَلَقْ

Vježba 43

Okruglo tā (merbute) ة kod stajanja uči se kao hā

Kada pri učenju zastanemo na riječi čiji je posljednji okrugli harf **tā** (ة), izgovaramo tu riječ kao da se završava sa harfom **hā** (ه) **sakin**. Npr. pručit ćemo **hudewwe raĥmeh**.

هُدًى وَ رَحْمَةً - رَحْمَةْ

فَٰكِهَةٌ - فَٰكِهَةْ

جَنَّةٌ - جَنَّةْ

Vježba 44

Čitanje dugih samoglasnika ū, ī kod stajanja na riječi koja se završava sa harfom و ili ي.

Kada zastajemo na riječi koja se završava sa harfom **wāw** ili **jā**, učimo ga u svojstvu harfa koji gradi dužinu u trajanju od dva hareketa. Npr. proučit ćemo **Allāhu lā ilāhe illā hū**, ili **we innī hiftu mewālī**.

اللهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ

وَإِنِّى خِفْتُ الْمَوَٰلِيَ

Vježba 45

Dužine pri zastajanju su dva, četiri ili šest hareketa

Zastajući na ajetima, dozvoljeno je činiti dužinu od **dva** (osim riječi koje je obavezno proučiti duže), **četiri ili šest hareketa**. Potrebno je koristiti istu dužinu pri istom učenju bilo dva, ili četiri ili šest hareketa.

Dva hareketa

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

Četiri hareketa

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيــهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيــنَ

Šest hareketa

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيـــهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيـــنَ

Vježba 46

Ako je nad harfom tešdid, naglašava se pri stajanju

Kada zastajemo na riječi čiji posljednji harf nosi tešdid, naglašavamo tešdid.

يَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ ٱلْمَفَرّ

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ

ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْحَقّ

Vježba 47

Učenje riječi sa tenvinom nakon koje dolazi hemzetu-l-vasl

Kada riječ koja nosi **tenvin** slijedi riječ čiji je prvi harf **hemzetu-l-vasl** (spajajuće hemze), prvu riječ izgovaramo dodavajući joj samoglasnik **i,** kao da nosi kesru. Npr. **eĥadunillāhu-s-Samed**, ili **adninilleti**...

أَحَدٌ ٱللهُ ٱلصَّمَدُ

جَنَّٰتِ عَدْنٍ ٱلَّتِي

رَهْبَانِيَّةً ٱبْتَدَعُوهَا

Vježba 48

Elif koji se uči kad se staje a u suprotnom ne uči

Kada se pri učenju Kura'na naiđe na riječ čiji je posljednji harf **elif,** zastajući na njoj čitamo i elif, ako pređemo preko nje, elif ne čitamo. U trećem dole navedenom primjeru pri zastajanju dozvoljena su dva načina kod stajanja, da čitamo elif ili da ga ne čitamo nego stanemo na harfu lām sakin.

فَأَضَلُّونَا سَبِيلَا

وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا

إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَـٰفِرِينَ سَلَـٰسِلَا

Vježba 49

Zaokruživanje usana pri učenju (išmām)

U suri Jusuf nailazmo na riječ **te'menna** u kojoj prilikom izgovaranja tešdida na harf ن nun trebamo učiniti **iš*mām*** - zaokružiti nakratko usne, bez promjene u zvuku harfova. Ovo je pravilo samo vizuelno.

مَالَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ[22]

[22] Jusuf, ajet 11.

Vježba 50

Naglašavanje ن sakin
kada u jednoj riječi dođe prije harfova ي i و.

Harf **nūn** (ن) kad se nađe **sakin** u istoj riječi prije harfa ي ili و treba naglasiti pri učenju.

صِنْوَانٌ

قِنْوَانٌ

بُنْيَانٌ

دُنْيَا

Vježba 51

Stanka (sekte) u istom dahu u trajanju od jedne dužine

Na pet mjesta u Kur'anu, kada na njima ne zastajemo, obavezno se primjenjuje stanka u trajanju od jedne dužine, nakon koje u istom dahu nastavljamo učenje. U posljednjem dole navedenom primjeru dozvoljen je i drugi način, da upotrijebimo pravilo utapanja dva identična harfa. Stanka se ubilježava znakom poput harfa sīn (ۜ) koji stoji iznad riječi na kojoj se kratko zastaane.

وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ عِوَجَا ۜ قَيِّمًا [23]

وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ [24]

كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم [25]

مِن مَّرْقَدِنَا ۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ [26]

مَالِيَهْ ۜ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَٰنِيَهْ [27]

---

[23] El-Kehf, ajeti 1 i 2.
[24] El-Qijāme, ajet 27.
[25] El-Mutaffifūn, ajet 14.
[26] Jā-sīn, ajet 52.
[27] El-Hāqqa, ajeti 28 i 29.

Vježba 52

Učenje riječi fīhī u ajetu (و يخلد فيه مهانا)

Obaveza je u narednom ajetu proučiti riječ **fīhī** sa dva hareketa samoglasnika **i - ī** , poslije spojene zamjenice (ه).

وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا[28]

Vježba 53

Kada poslije zamjenice hu (ـه) dođe harf sa sukunom ne primjenjuje se dužina spojene zamjenice

Kada nakon zamjenice trećeg lica **hu** (ـه) dođe riječ čiji prvi harf nosi sukun samoglasnik **u** učimo u trajanju od jednog hareketa.

وَءَاتَيْنَٰهُ الْإِنجِيلَ

لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ

إِلَيْهِ الْمَصِيرُ

[28] El-Furqān, 69.

Vježba 54

Učenje riječi يَرْضَهُ

U riječi يَرْضَهُ لَكُمْ (**jerdahu lekum**) učimo spojenu zamejnicu ـه s jednim hareketom samoglasnika **u**.

يَرْضَهُ لَكُمْ[29]

Vježba 55

Učenje riječi alejhullah (عليهُ الله)

Riječ **alejh** uči se kao da nosi **dammu** na kraju ako je slijedi riječ Allah.

بِمَا عَـٰهَدَ عَلَيْهُ اللهَ

Vježba 56

Imaletu elif (mehko rā) u ajetu (بسم الله مجريها)

Harf **rā** ر uči se mehko sa samoglasnikom **e** (ا) koji traje dva hareketa.

بِسْمِ اللهِ مَجْرٜاهَا[30]

[29] Ez-Zumer, ajet 7.
[30] Hūd, ajet 42.

Vježba 57

Čitanje riječi بِئْسَ ٱلْإِسْم

U ajetu بِئْسَ الإِسْم (*bi'se lismu-l-fusūqu*) ne čita se hemze (ء), a *lām* (ل) čitá se kaó da ima **kesru**.

بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ[31]

Vježba 58

Kada poslije harfa koji gradi dužinu dođe harf sa sukunom ili spajajuće hemze ne primjenjuje se dužina

Kada nakon harfa koji na kraju neke riječi gradi dužinu, dođe riječ čiji je prvi harf **spajajuće hemze**, posljednji harf učimo u trajanju jednog hareketa.

ءَامَنُوا / ءَامَنُوا انْظُرُونَا

وَ أَهْلَكْنَا / وَ أَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ

فِي / فِي الْآخِرَةِ

[31] El-Hudurāt, ajet 11.

Vježba 59

Ne čita se bismilla prije učenja sure Et-Tewbe

Nije propisano učiti *bismillu* na početku sure Et-Tewbe, ovu suru ovako počinjemo učiti:

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بَرَاءَةٌ مِنَ اللهِ و رَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَـٰهَدْتُمْ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ

Adabi učenja Kur'ana

Učenje Kur'ana, kao jedan od najvrijednijih ibadeta, valja ukrasiti i ukazati mu posebnu važnost sa sunnetskim i mustehab radnjama.

Učenje Kur'ana zahtijeva iskrenost prema Allahu, subhanehu we te'ala, a to podrazumijeva da se nagrada očekuje samo od Njega, želeći Njegovu uputu. To praktično znači da je zabranjeno učiti Kur'an za novac ili da bi ljudi vidjeli i čuli lijepa učača, da nas Allah sačuva od toga. Poznat je hadis u kojem se kaže da će se prvi baciti u džehennemsku vatru učač koji je učio Kur'an da bi ljudi kazali kako lijepo uči.

Nakon iskrenosti treba uskladiti svoj odnos prema Kur'anu, ispunjen poštovanjem, sa sviješću da nas Allah vidi dok učimo.

Lijepo je imati abdest pri učenju Kur'ana, mada je dozvoljeno učiti i bez abdesta, osim džunubu. Ženi koja ima mjesečnicu je po jačem stavu također dozvoljeno učiti Kur'an. To je stav velikog broja učenjaka, a Ibn Tejmijje obrazložio je to slijedećim riječima: Osnova je dozvoljenost, a nema jasnih dokaza da je zabranjeno, nadalje, mjesečnica uglavnom traje nekoliko dana što je dug period da se ne uči Kur'an, a Allah je naredio njegovo učenje. Također, nije umjesna analogija sa džunubom kojem zabrana učenja traje relativno kratko dok se ne okupa za nastali vakat namaza.[32]

Mustehab je očistiti zube misvakom, ili ih oprati četkicom i pastom za zube.

Mustehab je da mjesto na kojem učimo Kur'an bude čisto, a najbolje je mjesto za učenje džamija i vlastita kuća.

Prije samog učenja treba proučiti *e'uzu*, shodno riječima Uzvi-

[32] El-Fetāwā, od Ibn Tejmijje, 21/460.

šenog: "A kada učiš Kur'an zatraži zaštitu Allahovu od prokletog šejtana."[33] A ako počinjemo s početka sure onda učimo i bismillu, s tim da se ona može proučiti i pri učenju sa sredine sure.

Najbolje je učiti Kur'an u sjedećem položaju, sa skrušenošću i razmišljanjem o ajetima, a nikakve smetnje nema učiti ga stojeći ili ležeći, jer se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio Kur'an ležeći na krilu Aiše, r.a.

I na kraju, molimo Allaha da nas učini iskrenim sljedbenicima Njegove plemenite Knjige, i molimo Ga da ovo djelo bude od koristi dini-islamu i muslimanima. Hvala Allahu Gospodaru svjetova i salavat i selam na posljednjeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s.

---

[33] Prijevod značenja sure En-Nahl, 98.

Transkripcija harfova

U niže navedenim tabelama slijedi transkripcija arapskih harfova u latinična slova. Napomenut ćemo da se navedena transkripcija razlikuje od međunarodne koja je pogodnija za englesko govorno područje. Naime, odabrali smo oznake za arapska slova koja je lahko zapamtiti i koja su po izgovoru najbliža slovima na bosanskom jeziku.

أ	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
e	b	t	ś	dž	ĥ	h̲	d	ź	r	z	s	š	s̲

ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	ه	و	ي
d̲	t̲	z̲	‘a	ġ	f	q	k	l	m	n	h	w	j

Transkripcija vokala

اَ	وُ	يِ
ā	ū	ī

Tabela ishodišta i osobina harfova

Harf	Ishodište	šumnost (el-hems) zvonkost (el-džehr)	eš-šidde (jačina) er-rehawe (mehkoća) et-tewessut (sred.jač.)	el-istifal (tankost) el-ist'ila' (krupnoća)	el-infitah (otvorenost) el-itbaq (zatvorenost)	el-izlaq (tečnost) el-ismat (zapreka)
ا - é	donji dio grla	zvonkost	jačina	tankost	otvorenost	zapreka
ب - b	obje usne	zvonkost	jačina	tankost	otvorenost	tečnost
ت - t	gornji dio jezika prilju-bljen uz korijen sjekutića	šumnost	jačina	tankost	otvorenost	zapreka
ث - ś	gornji dio jezika i vrhovi gornjih sjekutića	šumnost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
ج - dž	sredina jezika	zvonkost	jačina	tankost	otvorenost	zapreka
ح - ħ	srednji dio grla	šumnost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
خ - h	gornji dio grla	šumnost	mehkoća	krupnoća	otvorenost	zapreka
د - d	gornji dio jezika prilju-bljen uz korijen sjekutića	zvonkost	jačina	tankost	otvorenost	zapreka
ذ - ź	gornji dio jezika i vrhovi gornjih sjekutića	zvonkost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
ر - r	vrh jezika i nepca	zvonkost	sred. jačina	tankost	otvorenost	tečnost
ز - z	gornji dio jezika uz gor-nje i donje sjekutiće	zvonkost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
س - s	gornji dio jezika uz gor-nje i donje sjekutiće	šumnost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
ش - š	sredina jezika	šumnost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
ص - s	gornji dio jezika uz gor-nje i donje sjekutiće	šumnost	mehkoća	krupnoća	zatvorenost	zapreka
ض - d	lijevi rub jezika prilju-bljen uz kutnjake	zvonkost	mehkoća	krupnoća	zatvorenost	zapreka
ط - t	gornji dio jezika prilju-bljen uz korijen sjekutića	zvonkost	jačina	krupnoća	zatvorenost	zapreka
ظ - z	gornji dio jezika i vrhovi gornjih sjekutića	zvonkost	mehkoća	krupnoća	zatvorenost	zapreka

Harf	Ishodište	šumnost (el-hems) zvonkost (el-džehr)	eš-šidde (jačina) er-rehawe (mehkoća) et-tewessut (sred.jač.)	el-istifal (tankost) el-ist'ila' (krupnoća)	el-infitah (otvorenost) el-itbaq (zatvorenost)	el-izlaq (tečnost) el-ismat (zapreka)
ع - 'a	srednji dio grla	zvonkost	sred. jačina	tankost	otvorenost	zapreka
غ - ġ	gornji dio grla	zvonkost	mehkoća	krupnoća	otvorenost	zapreka
ف - f	unutrašnji dio donje usne i vrhovi gornjih sjekutića	šumnost	mehkoća	tankost	otvorenost	tečnost
ق - q	između donjeg dijela jezika i gornjeg dijela grla	zvonkost	jačina	krupnoća	otvorenost	zapreka
ك - k	donji dio jezika prije ishodišta harfa ق	šumnost	jačina	tankost	otvorenost	zapreka
ل - l	vrh jezika i prvi dio desnog ruba priljubljenog uz sjekutiće i kutnjak	zvonkost	sred. jačina	tankost	otvorenost	tečnost
م - m	obje usne	zvonkost	sred. jačina	tankost	otvorenost	tečnost
ن - n	gornji dio jezika priljubljen uz nepce	zvonkost	sred. jačina	tankost	otvorenost	tečnost
ه - h	donji dio grla	šumnost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
و w	obje usne	zvonkost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka
ي - j	sredina jezika	zvonkost	mehkoća	tankost	otvorenost	zapreka

Tabela osobina harfova

H.	Piskavost (ṣafīr)	Odskakanje (qalqala)	Rastezljivost (līn)	Devijacija (inḣirāf)	Nazalizacija (gunne)	Vibriranje (tekrīr)	Šištanje (tefešši)	Dugotrajnost (istiṯāle)
ب		DA						
ج		DA						
د		DA						
ر				DA		DA		
ز	DA							
س	DA							
ش							DA	
ص	DA							
ض								DA
ط		DA						
ق		DA						
ل				DA				
م					DA			
ن					DA			
و			DA					
ي			DA					

Iz recenzije

Nasušna potreba širokih muslimanskih masa, posebno u današnje vrijeme iskušenja, jeste da se druži što više sa Kur'anom, učeći ga, proučavajući, razumijevajući, radeći po Allahovim, s.w.t., uputama i slijedeći Njegove propise. Put do toga je upoznati pravilno učiti Kur'ani - kerim primjenjujući tedžvidska pravila u praksi. Ovo djelo na lahak, pristupačan i jednostavan način vodi nas ka tome, a navedeni primjeni olakšavaju shvatanje mnogobrojnih razgranatih tedžvidskih pravila. Posebno je bitno to što se na početku, u nekoliko podnaslova, objašnjavaju arapski harfovi, tako da onaj koji prije nije dolazio u kontakt sa njima ima priliku da ovlada čitanjem.

Prema cilju neke nauke određuje se i njena vrijednost i važnost. Ostavljamo čitatelju da razmisli o važnosti Kur'ana i važnosti nauke koja olakšava njegovo učenje.

Valja napomenuti da je prednost ovog djela o tedžvidu njegova jednostavnost i praktična strana, kako teorija ne bi bila sama sebi cilj.

Hfz.mr. Muhammed Porča

SADRŽAJ

سورة البقرة مائتان

بسم الله الرحمن الرحيم
الم ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى
للمتقين الذين يؤمنون بالغيب ويقيمون
الصلوة ومما رزقناهم ينفقون والذين يؤمنون
بما أنزل إليك وما أنزل من قبلك وبالآخرة هم يوقنون